

**BERABER YÜRÜDÜLER BU YOLLARDA: TÜRKİYE’DE KÜRESELLEŞME,
AVRUPALILAŞMA, YÜKSELEN SİYASAL İSLAM VE MEDYA İLİŞKİLERİ**

¹ Serhat Ahmet KAYMAS

Özet

Bu çalışmada; Türkiye’de demokrasi kavramı ışığında, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin Türkiye’de medya gruplarındaki sunumuna yönelik bir değerlendirme yapılmaktadır. Çalışma, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2012 kesitini ele almaktadır. Çalışmada, medya gruplarının haber söylemlerinin analizi için haber çerçevesi analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, Türkiye’de medya grupları açısından, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin kültürel siyaset ile ekonomik ve stratejik bir faydacılık temeline oturtulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, Avrupa Birliği, Haber Çerçeve Analizi, Türkiye’de Medya Grupları.

**THEY ARE WALKING TOGETHER ON THIS ROADS: THE COMPLEX RELATIONSHIPS
BETWEEN GLOBALIZATION, EUROPEANIZATION AND RISING POLITICAL
ISLAMIZATION IN TURKEY.**

Abstract

This study is an appraisal of presentation of the EU-Turkey relations in Turkish press in terms of Turkey’s democracy and the making of political sphere. While focusing on a crucial milestone of Turkey's bid of accession to the EU, in the context of 2000-2012 era. The study employs a news frames of Turkish media groups. The research shows that an political approach which points to the seeing Turkey through a European lens by Turkish media groups is dominant in news and commentaries, and that the EU-Turkey relations are presented in the context of cultural politics and economic and strategic pragmatism

Keywords: Republic of Turkey, Political Sphere, European Union, News Frame Analysis, Media Groups in Turkey.

Giriş

“Bir ev hayal etmek, bir ülke hayal etmek kadar politik bir eylemdir” (Marangoly,1996: 5).

Bu çalışma; Türkiye’nin modernleşme ve toplumsal oluşumunu önemli ölçüde etkileyen Avrupalılaşma¹ sürecini, Türkiye içi siyasal denklemin belirlenmesinde bir yandan küreselleşme öte yandan siyasal alanda yükselen İslami kimlik ile oluşturduğu “görevdeşlik” içerisinde tartışmayı

¹ Öğr. Gör. Dr. Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri Bölümü ahmetserhat.kaymas@windowslive.com

amaçlamıştır. Gerçekten de, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiği ilk günden itibaren toplumun çağdaşlaşması ve uygarlığa ulaşması hedefi doğrultusunda ülkenin resmi ideolojisini neredeyse tek başına belirleye gelen batılılaşma söyleminin; 2002 yılından itibaren önemli ölçüde değiştiği gözlenmektedir. Öyle ki, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı dönemiyle birlikte; Türkiye içi siyasal alan mücadelesini belirleyen karşıtlık ve dışlama pratiklerinin bu kez de Türkiye'nin Avrupa Birliği ilişkilerine doğru genişlediği belirtilmelidir. Öyle ki, İhsan Dağı'nın (2010:126) belirlediği gibi Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidarı, üstelik Türkiye içi siyasal alan denkleminin belirlenmesinde “oyun kurucu” olarak katılması, süre giden sorunlara yeni boyutlar açmıştır. Bu doğrultuda AKP'nin Avrupa Birliği ilişkilerinin o güne değin siyasal sistem içerisinde bir “anomalı” olarak görülen İslamcı aktörlerin, toplumsal meşruiyet edinebileceği ve amaçlarının sorgulanmayacağı bir alan olarak Avrupa Birliği ilişkilerinin yoğunlaşması yaygın bir eleştiri halini almıştır. Sultan Tepe'nin (2010:163) oldukça isabetle belirlediği gibi, Adalet ve Kalkınma Partisi icraatı ile ortaya çıktığı gibi, Türkiye'de batılılaşma ve modernleşme tartışmaları giderek İslamcı aktörlerin demokrasi ile oluşturduğu temel soru ve sorunları yeniden harekete geçirmektedir. Gerçekten de, bireycilik ve rasyonalite gibi temel değerleri kabul etmeksizin yerel değerlerin, modernleşmenin pratik sonuçlarıyla bütünleştirilebilir olup olmadığı, eğer bütünleştirilebilirse yönteminin nasıl olacağı sorusunun, AKP politikalarında yanıtızsız kaldığı bir diğer eleştiri olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile yakın dönemdeki ilişkileri söz konusu eleştirilerin odağında yer alan temel bir sorunsalın yeniden düşünülmesi için oldukça işlevsel bir alan sunmaktadır. O denli ki, Türkiye'de Cumhuriyetin ilan edildiği ilk günden itibaren belirlediği “batılılaşma” tercihi ile 1980'li yıllardan itibaren eklemlediği neo-liberal siyasa (bu doğrultuda küreselleşme) süreçlerinin; ulusal aktörlerle kurduğu ittifak ve oluşturduğu “görevdeşlik”, sorgulanması gereken oldukça işlevsel bir alan açmıştır. Bu çalışma içerisinde sözü edilen yakınlaşma, Türkiye'de medyaya yansımaları üzerinden sorgulanacaktır. Çalışma içerisinde, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2012 kesiti içerisinde bakarak, Türkiye'nin yakın siyasi tarihindeki üç anlatısı (küreselleşme, Avrupalılaşma ve siyasal alanda yükselen İslami kimlik) arasındaki bağın ele alınması amaçlanmıştır. Çalışma içerisinde Samanyolu (Zaman ve Samanyolu TV), Çukurova (Akşam ve Show TV), Doğan (Hürriyet ve Kanal D), Ciner (Habertürk Gazetesi ve Televizyonu), Türkuaz Medya Grubu (Sabah ve A TV)ⁱⁱ olmak üzere 15 Ekim 2000 tarihinden 15 Ekim 2012 dönemine değin Avrupa Birliği temsil pratiği çalışılmıştır. Bununla birlikte, çalışma içerisinde haber söylemlerini, haber çalışmalarında egemen olan eleştirel söylem analizi üzerinden çözümlenmek amaçlanmamıştır. Bu yöntemin yerine, Türkiye'de medyanın daha genel bir düzeyde, iktidar ve egemen ideolojinin kalıtsal bir parçası olarak nasıl da konumlandığını belirleyebilmek amacı ile “haber çerçevesi analizi” (*content frames*) yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışmanın Yöntemi: Eleştirel Söylem Analizi Yerine, Haber Çerçevesi Analizi

Haber çerçeve analizi, haberin inşa pratiklerine dair bir dizi yeni soru içerisinden bakarak tercih edilen ve dışarıda bırakılan kategorilerin haber pratiklerindeki kurulma biçimlerini görünür kılmaktadır. Öte yandan, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin bir dizi anlamlı kırılma ile genişlediği on yıllık kesitini ele alabilmek ve Türkiye iç siyasa denklemini, denklemin değişimini, anlamlandırabilmek için de yine haber pratiklerini çerçeve analizi yöntemi ile çözümlemeye dair bir çabanın sergilenmesi gerekmektedir. Türkiye’de medya gruplarının, Avrupa Birliği haberlerini hangi çerçevelerde geliştirdiğini belirlemenin ardından ise söz konusu medya gruplarında anlamların hangi eksenlerde kurulduğunu ve söz konusu eksenler içerisindeki sürekliliği çözümleyebilmeye dair bir çaba, haber çerçevelerinin tabii tutulduğu “sınıf analizi” yöntemi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma içerisindeki analiz, haber çerçevelerinin yalın bir biçimde deneysel olarak gözlemlenebilir, ölçülebilir göstergelere dönüştürülememesi ile tercih edilmiştir. Haber kategorilerinin belirlenmesi ve tercih edilen ya da dışlanan anlamların ortaya çıkartılabilmesi bir yandan, üstelik daha da anlamlı olarak, medya grupları içerisinde üretilen haberlerin daha geniş bir düzeyde egemen iktidar ve ideolojiye bağlanma olanakları olarak da haberlerin nasıl yapılandırıldığını anlamlandırmayı gerektirmektedir. Bu çalışma içerisinde tercih edilen yöntem; uzun bir döneme yayılan ancak kendi içerisinde bir düzenlilik oluşturmaktan daha çok kesintili süreçlerin anlamlandırılabilmesi adına oldukça işlevseldir. Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerini; Türkiye iç siyasal denkleminin yakın dönemi içerisinde modernleşme anlatısı eksenini üzerinden değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma, egemen ideoloji ve iktidarın haber söylemlerinde nasıl kurulduğunu araştırmayı amaçlamamıştır. Böylesi bir çalışma gündemi zaten Türkiye’de iletişim çalışmaları içerisinde oldukça yaygın bir izleğe sahiptir. Bu çalışma içerisinde, daha genel bir düzeyde, Türkiye’de medya gruplarının egemen ideoloji ve iktidarın kalıtsal bir parçası olarak nasıl dönüştüğünü anlamlandırma çabası, haber kategori ve çerçevelerinin ele alınmasını, ardından ise söz konusu çerçeveler boyunca tercih edilen ve dışarıda bırakılan anlamlandırmaların nasıl gerçekleştiğinin tartışılmasına yol açmaktadır. Bu şekilde, Türkiye’de ulusal medya grupları içerisinde Türk ulusal kimliğinin tasarlanma biçim ve pratiklerine dair daha geniş bir çerçeve sunulabilecektir. Çalışma; aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır.

- Kapitalist yapı ve pratikler içerisinde Türkiye’de modernleşme ve demokratikleşme gündemi nasıl da bir hegemonya mücadelesi olarak kurulabilmektedir?
- Küreselleşme, Avrupa Birliği ilişki süreci ile siyasal İslamcı aktörlerin birlikte attığı adımlar, Türkiye’nin demokratikleşmesi ve modernleşmesine dair bir gündem içerisinde nasıl değerlendirilebilir?
- Türkiye iç siyasal denklemi içerisinde Avrupa Birliği gündemi, gerçekte neyi ifade etmektedir ve Türkiye medyası içerisinde nasıl yansıtılmaktadır?
- Türkiye’de medya tam da siyasal iktidar eksenini üzerinden konum alırken, demokratikleşme ve modernleşme sürecini hangi çerçevede ve hangi amaçlarla yansıtmaktadır?

Çalışmanın söz konusu soruları, Türkiye medyasının dönüşüm sürecini giderek daha da bir görünür kılacak ve Türkiye'nin yakın siyasi tarihindeki üç büyük anlatısı (küreselleşme, Avrupalılaşma ve siyasal alanda yükselen İslami kimlik) ile oluşturduğu bağı anlaşılır bir hale getirecektir. Bu yönüyle, liberal çoğulcu yaklaşımın habere attığı değerlerin gerçekte medyayı iktidarın kalıtsal bir parçasına dönüştüğü tam da söz konusu sorular üzerinden sorgulanabilecektir.

Türkiye’de Modernleşme ve Yakın Tarihinde Üç Büyük Anlatı: Küreselleşme, Avrupalılaşma ve Siyasal Alanda Yükselen İslami Kimlik

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1923 yılından itibaren, oldukça genel bir ifade ile değerlendirildiğinde, bir modernleşme ve demokratikleşme çabası içerisinde olduğu gözlenir. Gerçekten de; her ne kadar bir dizi kırılma ve belirsizlik içerisinde kurulmasına rağmen, Türkiye'nin modernleşme çabasının, en azından kendi içerisinde, bir süreklilik içerisinde değerlendirilmesi gerekir. Fuat Keyman'ın (2013:4) belirttiği gibi Türkiye modernleşmesi;

- 1923 yılındaki Cumhuriyetin ilanının ardından bir *modernleşme tarihi* olduğu kadar,
- 1950 yılından bu yana bir *demokratikleşme*ⁱⁱⁱ,
- Ülkenin sermaye birikim modelinin, ülkenin toplumsal sınıfları arasındaki uzlaşının yıkılması pahasına, 1980'lerden bu yana eklemlendiği *küreselleşme*,
- 2000'lerden bu güne bir *Avrupalılaşma* tarihini de içermektedir.

Türkiye modernleşmesinin ve toplumsal oluşumunun hem söz konusu süreçlerin kendi özgül ve özgün yapıları içerisinde hem de hepsinin birbirleriyle oluşturduğu karşılıklı etkileşim ve etki içerisinde birleştiği ara kesitler boyunca geliştiği belirtilmelidir. Bu açıdan söz konusu süreçlerin oluşturduğu, üstelik Türkiye’de modernleşme ve demokratikleşme tartışmasının ötesine geçen, “görevdeşliklerinin” ya da beraber yürüyüşün ortaklaşa adımlarının söz konusu bağlam içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de Avrupa Birliği ilişkileri, sözü edilen “görevdeşliğin” belirlenmesi adına özel bir gündeme sahip ola gelmiştir. Gerçekten de, Türkiye’de iç siyasal denklemin belirlendiği özel bir uğrak olarak konumlanan batılılaşma hedefinin nasıl dönüştürüldüğü, Avrupalılaşma hedefinin Türkiye için yalnızca ülke içi siyasa alanında meşruiyet edinme bağlamında araçsallaştırılması ve AB'nin, Türkiye içi siyasal denkleminde bir iç siyasal aktör olarak yerleşmesi söz konusu görevdeşliği de oldukça belirlemektedir. Öte yandan, Türkiye içi siyasal denkleminin belirlenmesi için olduğu kadar modernleşme ve demokratikleşme süreçlerinin belirlenmesi adına da Avrupa Birliği gündeminin oldukça işlevsel bir bütünlük oluşturduğu gözlenmektedir. Gerçekten de, Avrupa Birliği ilişkileri, üstelik eş zamanlı olarak harekete geçirdiği iki dinamik üzerinden, Türkiye’de modernleşme ve demokratikleşme eksenlerini etkileyen önemli bir iç siyasal aktör olarak değerlendirilebilecek bir gündeme de sahiptir. Ancak bu alt bölüm içerisinde, Türkiye modernleşmesini yakın dönemi içerisinde anlamlı bir biçimde etkileyen küreselleşme, Avrupalılaşma

ve siyasal alanda yükselen İslami kimlik bağının ele alınması ve ardından çalışmanın Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin son dönemine doğru genişletilmesi daha anlamlı olacaktır.

1999 Helsinki Zirvesi sonucunda aday ülke statüsü elde etmiş olan Türkiye bu tarihten sonra da özellikle 3 Kasım 2005 tarihinden itibaren tam üyelik müzakerelerinin başlaması ile birlikte, her ne kadar çalışmanın ilerleyen kısımlarında ayrıntılı olarak değerlendirileceği ve eleştirileceği gibi, Avrupalılaştırma sürecinin derinleştiği bir dönem yaşamaktadır. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiği ilk gününden itibaren resmi ideolojisini oluşturan “batılılaşma” tercihi dikkate alındığında; Türkiye aynasında Avrupa Birliği'ne bakmanın, hem ülkenin demokrasi bağının ölçüldüğü bir sınava dönüştüğü hem de yukarıdan aşağıya ve devlet merkezci olarak yapılanan modernleşme sürecinin değerlendirilebileceği anlamlı bir kesit oluşturduğu gözlenir. Ancak, Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerinin önemli bir boyutu, üstelik tam da bu çalışmanın kaygısını oluşturacak denli anlamlı bir boyutu, ülke içi siyasa sürecindeki konum savaşlarının çözümlenebileceği bir alanı sunmasıdır. Öyle ki, 1990 öncesine değin Türkiye iç siyasasında politikasını ve programını Avrupa Birliği karşıtlığı üzerinden oluşturan bu doğrultuda ise batı kültürünü, milli kimlik ve uygarlığı tahrip eden bozguncu ve yozlaştırıcı tüm “şeytanların anası” olarak gören İslamcı siyaset ve aktörlerinin 1990 sonrasındaki Avrupa Birliği ekseninde izlediği konum değişimi oldukça anlamlıdır. O kadar ki; Türkiye’de İslamcı ideolojinin, Ortadoğu ülkelerinde de olduğu gibi güçlü bir batı karşıtlığı kurulduğu ve meşrulaştırıldığı bu doğrultuda, “batı karşıtlığı” üzerinden tanımladığı İslami kimlik ve İslamcı siyasetin; Türkiye iç siyasa alanında hem yükselişi hem de meşruiyet edindiği Avrupa Birliği eksenindeki konum değişimi dikkat çekmektedir. Ancak tam da İhsan Dağı'nın (2010:125) isabetle belirlediği gibi;

“İslamcı kimlik geleneksel olarak Batı’ya, Batılı değerlere ve Türkiye’deki Batılılaşma tarihine muhalefet çerçevesinde kurulmuşken, 1990’ların sonlarındaki İslamcı siyasetçiler-ki çoğu Ak Parti’ye katılmıştır-Kemalist/laikçi merkez karşısında geniş kapsamlı bir cephe oluşturmak ve Kemalist/laikçi merkezle karşılaşmalarında söylem meşruiyeti kazanabilmek için Batı’ya ve hukukun üstünlüğü, insan hakları ve demokrasi gibi modern/batılı değerlere ihtiyaç duyduğunun farkına vardı”. (Dağı, 2010:125).

Dağı'nın belirlemesinden yola çıkıldığında, Avrupa Birliği sürecinin hem Türkiye içi siyasa alanında alan açma ve hem de siyasa meşruiyeti kazanma adına araçsallaştırıldığı ve bu doğrultuda sürecin işlevselleştirildiği gözlenir. Kemalist ve Laik merkez karşısında, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, üstelik Milli Görüş çizgisine dayanan geçmişine rağmen, bu kez Avrupa Birliği eksenindeki konum değişimi, çalışmanın ilk kısmında da belirtildiği gibi, hem önemli bir toplumsal uzlaşa sağlamış hem de daha genel olarak siyasal alanda önemli bir meşruiyet edinebilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte İslami kimlik ve Laik kesim arasındaki önemli bir ayrımın, Kemalist ve

Laik merkez içerisinde batı ve batılılaşma kavramlarına dair öngöründen kaynaklandığını belirlemek gerekmektedir.

Aysel Morin'in (2009:101) belirlediği gibi, Kemalist söylemdeki Batı, kültür, tarih ve coğrafyasından soyutlanmış, soyut ve mitik bir "Batı"dır. Bu Batı her "ne" ise ve her "nerede" ise Batı uygarlığının beşiği sayılabilecek İngiltere, Fransa ya da İtalya'yı, hele hele Yunanistan'ı, yani Türk yurdunu işgal eden düşmanları içermez. İşgalci devletler, Nutuk'ta belirtildiği üzere, uygarlıktan nasibini alamamış devletlerdir çünkü Türklerin en temel hakkı olan özgürlüğüne göz dikmişlerdir. Öte yandan Kemalist modernleşme projesinde "medeniyet" sözcüğü çerçevesinde tanımlanan "Batı", dininden yani Hıristiyanlıktan da yalıtılmıştır. Kemalist söylem, tam anlamı ile laik bir Batı imgesi oluşturur. Üstelik böylesi bir soyutlama tam da toplumdaki tutucu kesimin, modernleşme hareketini "Hıristiyanlaşma" ile eş anlamlı kullanılabilecek olan bir batılılaşma olarak algılamalarını engellemek üzere kurgulanmıştır. Morin'in oldukça anlamlı belirlemelerinden yola çıkıldığında, Kemalist ve Laik söylemin batılılaşmayı tam da bir çağdaş uygarlığa ulaşma yöntemi olarak değerlendirdiği; insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve ifade özgürlüğünü tam da bir yöntem olarak kullandığı gözlenir.

İslamcı aktörler ise, 1980 askeri darbesinin ardından yaşanan süreç içerisinde ve sonrasında, askeri yönetimin toprak bütünlüğünü sağlamak üzere solculara ve Kürt hareketine karşı bir silah olarak benimsenen "Türk İslam Sentezi" (Lorasdağı, 2013:155) içerisinde yerleşmiştir. İslamcı siyasetin sonraki yıllarında da ve tam da söz konusu ideoloji içerisinde başlayan süreçte, küreselleşme ve Avrupalılaşmanın Türkiye iç siyasasına sunduğu devlet ve vatandaşlık ilişkilerinin yeniden düşünülmesine dair sunduğu katkıyı bir konum savaşına doğru genişleterek kullandığı gözlenir. O denli ki, tam da Gönül Pultar'ın (2009:7) belirlediği gibi, 1990'lı yıllar boyunca ortaya çıkan oluşumlar, Türk kimliğini, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı ile eş anlamlı tasarlamış olan Atatürkçülüğün matriksini (ona biçim veren kalıbını), alttan alta yapı söküme uğratmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Nakşibendî tarikatına mensup bir aileden gelen ve hükümet üyelerinin çoğunun da yine aynı tarikata bağlı olduğu Turgut Özal'ın; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girme potansiyelini, devletin merkezindeki güçlü Atatürkçü kuruluşları, kamu sektörü sanayisini ve bunların himayesi altında bulunan unsurları, yetki sahibi konumlarından alaşağı etmenin yolu olarak gördüğü açıktır. Hatta 1987 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik süreci ve ardından yaşanan gelişmelerin söz konusu süreci tetikleme amacı ile kullanıldığını ortaya çıkartır. Bu çalışmanın, sonraki kısımlarında ayrıntılı olarak değerlendirileceği gibi, Turgut Özal tarafından belirlenen söz konusu siyasetin, sonraki yıllarında Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetleri eliyle süreklilik kazandığı gözlenir. Bununla birlikte, Türkiye'de İslamcı ideoloji ve aktörlerinin, Avrupa Birliği tartışmalarını bir yandan Türkiye içerisinde bir cephe oluşturma amacına yönelik olarak işlevselleştirirken bir yandan da Türkiye Cumhuriyeti kazanımlarını alaşağı etme yönünde araçsallaştırdıkları da belirtilmelidir. O denli ki, Gönül Pultar'ın (2009:13) işaret ettiği gibi;

“Turgut Özal’ın hem temsilcisi hem de görünürdeki lideri olduğu türden “yapı sökümcülerin” tek derdi, erken cumhuriyet dönemindeki tarikatların kapatılışının rövanşını almak ve hareket imtiyazı sağlayarak, tarikatları toplumda ek bir eleyici/seçici/karar verici grup konumuna getirmek değildi. Postmodernist genli yapı söküm, modernite icabı dinin egemenliğine son verilmesi, genel bilgisayar diliyle ifade edersek, *undelete etmeyi* (silmeyi, geri almayı) denemekle yetinmiyor, “ne mutlu Türküm diyene” sloganında billurlaşmış Türklük anlayışının da, gene bilgisayar diliyle *crash etmesini* (çökmesini) ve yeni(den) komutlar verilmesini sağlamaya girişiyordu^{iv}”.

Türkiye’de modernleşmenin topluma yaygınlaştırılmaması ve 1980 sonrası dönemde sermaye birikim modelinde izlenen neo-liberal gündeme rağmen, söz konusu liberalleştirmenin topluma yaygınlaştırılması, bireysel hak ve özgürlüklere doğru genişleyen bir modernleşme sürecinin kurulamaması ve demokratik bir nitelik kazanamaması yönüyle edindiği başarısızlık, Pultar’ın işaret ettiği “yeni komutlar” ekseninde anlaşılabilir. Gerçekten de, ekonomide izlenen liberalleştirme programı, toplumun geniş kesimlerinin süre giden liberalleştirme programından pay almasını getirmemiş aksine izlenen neo liberal siyasa gündemi, olabildiğince geniş bir açıdan bakıldığında, bir paylaşım ve bölüşüm sorunu olarak modernleşmenin hem yaygınlaştırılmasını hem de liberal bir nitelik almasını engellemiştir. Böylesi bir gündem içerisinde sürdürülen bir tartışma giderek 2000 sonrası Türkiye siyasetini yeniden düşünme ve 2000-2012 kesitinin nasıl kurulduğunu anlaşılır kılma adına önemli bir referans olarak yükselen siyasal İslam’ın, küreselleşme ve Avrupalılaşıma eksenleriyle birlikte ele alınması anlamlı olacaktır. Bu çalışma içerisinde daha önce de belirtildiği gibi; Türkiye’de toplumsal oluşumun hem sözü edilen süreçlerin kendilerine özgü ve özgül yapıları ve hareket tarzları içerisinde hem de hepsinin birbirleriyle karşılıklı etkileşimi-etki ilişkisi çerçevesinde kesiştiği eksenler boyunca olduğu açıktır. Bununla birlikte; Türkiye toplumsal oluşumunu meydana getiren, yakın dönemli, unsurların birbirleriyle bir görevdeşlik ilişkisini nasıl sunduğunun tartışılması gerekmektedir. Gerçekten de, Türkiye’nin yakın siyasi tarihindeki üç büyük anlatısının tam da bir görevdeşlik oluşturduğu belirtilmelidir.

Küreselleşme, Avrupalılaşıma ve siyasal alanda yükselen İslami kimlik arasındaki ilişkilerin, en azından Türkiye’deki oluşum içinden bakıldığında, tam da ortaklaşa bir yürüyüşün adımlarını oluşturduğu gözlenir. Her ne kadar, küreselleşmenin yerel kimlik ve kültür talepleriyle bir gerilim halinde ilerlediği, bu doğrultuda İslamcı kimlik içerisinde, batı kültürünün bir hegemonya aracı olarak görülen küreselleşmeye karşı çıktığı yönünde güçlü bir düşünce olmasına rağmen, İslamcı hareketler içerisinde küreselleşme karşıtı bir tutum alınmadığının anlamlı göstergelerinden birisini Türkiye’nin oluşturduğu söylenmelidir. Gerçekten de, Roland Robertson’un (aktaran Lorasdağı, 2013:150) belirttiği gibi küreselleşme sürecinin tam da kendi içerisinde, evrensel olanın özgürleştirilmesi ve özgül olanın da evrenselleştirilmesini içeren çift akışlı yapısı, giderek Mike Featherstone’un (1995:8) isabetli belirlemesini anlaşılır kılmaktadır. Featherstone’a göre “Batılı modernitenin, evrenselleştirme projesinin dışında kalan ve artık projenin gerçekliğini sorgulamamıza neden olacak ölçüde yüzeye

çıkan farklı kültürlerin ve özgüllüklerin olduğu algısı, küreselleşme sürecinin güncel aşamasının en belirgin” çıktılarında birisini oluşturmaktadır. Bu yönüyle, İslami kimliklerin ve hareketlerin kaçınılmaz olarak Batılı modernleşme ve küreselleşme süreçlerine mutlak bir karşı çıkış olarak değerlendirilmesi tam da, İslami kimliğin küreselleşme ve Avrupalılaştırmanın olanaklarından yararlanabilen niteliğinin giderek gözden kaçırılmasına yol açmaktadır. Türkiye’de ise, izlenen liberalleştirme programının, ekonomik faaliyetlerin, siyasal grupların ve kültürel kimliklerin özerkleşmesini sağladığı, Berrin Koyuncu Lorasdağı’nın (2013:151) belirlediği gibi, Müslüman gruplar için modernite görüşlerini ve özgüllüklerini eklemeyerek, bu doğrultuda kültürel dağarcıklarını da yeniden yapılandırarak paralel toplumlarını açmalarını sağlayacak uzamın tam da küreselleşmeyle birlikte açıldığı gözlenmektedir. Bu doğrultuda askeri darbenin ardından izlenen Türk – İslam sentezinin, söz konusu dönem boyunca neredeyse resmi ideoloji olarak İslamcı kimliğin gelişmesine üstü örtülü ya da açık bir destek oluşturduğu belirtilmelidir. 1980 sonrası dönemde ise, İslami kimliğin bir yandan ekonomi politik bir güç odağı olarak; serbest pazar ile dinsel/geleneksel değerlerin eklenmesine dayalı bir ekonomik zenginleşme-kalkınma modelini yaşama geçirdiği, diğer yandan, kültürel alanda modernleşme sürecinin değişimine içsel ve belirleyici bir unsur olarak müdahale edebildiği gözlenir. Bu doğrultuda küreselleşme ve batılı modernleşmenin gerçekte İslami kimliğin dönüşümü için önemli bir konum açtığı görülmektedir.

Berrin Koyuncu Lorasdağı (2013:151), 1980 sonrası İslami kimliklerin yükselişle nihai hedefi Batılılaşma olan Kemalist modernleşmenin sorgulanmasını, ekonomik alanda MÜSIAD (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği), siyasal alanda AKP, kültürel alanda ise Gülen Hareketi tarafından yapıldığını belirler. Bununla birlikte, Türkiye’nin modernleşmesi ve demokratikleşmesini anlamlı ölçüde belirleyen küreselleşme, Avrupalılaştırma ve siyasal alanda yükselen İslami kimliğin anlamlı bir görevdeşlik oluşturduğunu belirlemek çok daha önemlidir. Çünkü söz konusu görevdeşliğin çözümlenebilmesi, en azından oldukça temel bir düzeyde, modernleşme sürecinin bir bölüşüm ve paylaşım içerisinde ele alınabilmesini ve Türkiye’de modernleşmenin anlamlı bir biçimde değerlendirilebilmesini sağlayacaktır.

Türkiye’de modernleşmenin önemli bir boyutu, ülke içi sermaye birikim modelinin 1980 askeri darbesinin ardından, toplumsal uzlaşının yok edilmesi pahasına, küresel kapitalizme açılması ve sermaye fraksiyonları ile küresel sermaye olanakları arasındaki bütünleşmenin kurulmasıdır. Bu açıdan, Avrupa Birliği’nin zaten küreselleşme sürecine karşıt değil aksine oldukça uygun bir yapısının olduğu belirtilmelidir. Gerard Delanty ve Chris Rumford’un (2005:9) belirlediği gibi; küreselleşme ile Avrupa Birliği süreçleri birbirlerini önemli ölçüde tamamlamakta hatta küreselleşme süreci ile birlikte, Avrupa’nın giderek siyasal, kültürel ve ekonomik bir aktör haline gelmesi sağlanmaktadır. Çünkü hem küreselleşme hem de Avrupa Birliği, üstelik çoğu kez eş anlı olarak, bütünleşme ile birlikte parçalanmanın da egemen olduğu ikili bir akışa sahiptir ve her iki süreç yine eş anlı olarak, sosyal adalet ve ekonomik gelişmenin anlamlı bileşenlerini oluşturmaktadır. Bu nedenle Delanty ve Rumford, Avrupa Birliği ve küreselleşme arasındaki ilişkilerin; Avrupa Birliği çalışmalarında egemen

olduğu gibi bir karşıtlık ya da tepki olarak değerlendirilmemesini tam aksine Avrupalılaştırma sürecinin, küreselleştirme sürecine dair kozmopolit bir yansıma olarak belirlenmesi gerektiğini belirlemektedir. Türkiye’de ise yükselen siyasal İslami kimliğin tam da küreselleştirme ve Avrupalılaştırma süreçleriyle birlikte anlamlı bir uyum oluşturduğu belirtilmelidir. Gerçekten de, hemen yukarıda belirtildiği gibi, küreselleştirme süreci ile birlikte İslami kimliğin hem ülke içi siyasal denklemde özerk bir alan edinmesi ve üyeleri için yeni yaşam alanları açabilmesi mümkün olabilmış hem de zaten, ülkede izlenen liberalleştirme programı ile önemli bir ekonomi politik aktör olarak yapılanması ya da dönüşümünü sağlamıştır. Bununla birlikte, küreselleştirme ile kurulan ittifakın Avrupa Birliği ya da Avrupalı olarak tanımlanabilecek olan değerlerle görece olarak daha geç sağlanabildiği gözlenmiştir. O denli ki, İhsan Dağı’nın (2010:129) oldukça isabetli olarak belirlediği gibi, Türkiye’de İslami hareketler 28 Şubat 1997 tarihindeki Milli Güvenlik Konseyi Kararları’na değin, demokrasi ve insan haklarını hiçbir zaman dikkate almamış ve siyasa gündemleri içerisinde, kısıtlı dahi olsa bile, kullanmamıştır. Bu tarihten sonra ise, tam da iç siyasa denklemde, insan hakları ve demokrasinin yararlarını keşfettikleri ölçüde bu kavramları doğuran modernitenin dili ve kurumlarında bir güvenlik arayışına giderek demokrasinin meşrulaştırıcı gücünün farkına varmıştır. Dağı bu durumun, Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından insan hakları kavramının işlevselleştirilmesi olarak öne çıktığını belirler. Buna rağmen, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin başlangıç yıllarındaki hedefleri ile Avrupa Birliği hedeflerinin, en azından başlangıç yıllarında, önemli bir örtüşme içerisinde olduğu gözlenmektedir. Gerçekten de, 2000’li yılların hemen başından itibaren Avrupa Birliği’nin 2008 yılındaki ekonomik krizine değin Türkiye toplumunda Birliğe olan desteğin %70’ler düzeyinde olduğu dikkate alındığında (Dağı, 2010:135), Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Avrupa Birliği yöneliminin meşruiyetine giderek oldukça anlamlı ölçüde katkı sağlayabilen güvenli bir politika tercihi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Öte yandan, üstelik daha genel bir düzeyde sistem içerisindeki meşruiyetini sağlamanın ardından, Avrupa Birliği talepleri ile Adalet ve Kalkınma Partisi’nin hedeflerinin anlamlı bir biçimde örtüştüğünün de görülebilmesi gerekir. Gerçekten de, Avrupa Birliği’nin demokratikleştirme ve insan haklarının genişletilmesi talepleri ile birlikte Türkiye’den reform talebinin, 2000-2012 kesiti boyunca en azından başlangıç yıllarında, AKP’nin yargı ve Türk Silahlı Kuvvetleri öncelikli olmak üzere, Kemalist ve laik merkez karşıtı koruma ihtiyacının önemli bir biçimde örtüştüğü açıktır.

Avrupa Birliği’nin, ordunun demokrasi üzerindeki vesayetinin kaldırılması ve siyasal alan üzerindeki etkisinin sınırlandırılması, İslami dernekler ve vakıflar da dâhil olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi, insan hakları ve ifade özgürlüğünün geliştirilmesi ile parti kapatılmasının zorlaştırılması yönündeki talepleri Adalet ve Kalkınma Partisi’nin zaten henüz başlangıcından itibaren ana hedeflerini oluşturmaktaydı. Bu yönüyle Avrupa Birliği’nin giderek Adalet ve Kalkınma Partisi’nin ihtiyaçlarını önemli ölçüde karşılayan anlamlı bir müttefiki halini aldığı gözlemlendi. Kemalist ve laik merkez içerisinde de, her ne kadar söz konusu reform taleplerinin açıklanması bir bakıma belirli bir güven aralığının olmasına rağmen, önemli ölçüde batılılaşma ve çağdaş uygarlığa ulaşma hedefinin anlamlı bir tamamlayıcısı olarak görüldüğü için Adalet ve

Kalkınma Partisi eliyle hazırlanan reform paketinin kabul edilebilmesi sağlandı. Örneğin, Milli Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılması, ölüm cezası ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kapatılması ile reform taleplerinin diğer unsurları çoğu kez batılılaşma hedefinin meşrulaştırıcı gücü karşısında belirgin bir muhalefet görmeden kabul edilebilen gelişmeler haline gelmiştir. Bu doğrultuda, 2000-2005 döneminin Türkiye için, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin hedefleri ile önemli ölçüde örtüşen bir dizi reformun gerçekleştirildiği bir dönem olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Gerçekten de; Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2005 kesiti, tam da Avrupa Birliği üyelik çabasının belirlediği bir dizi reformun gerçekleştiği dönemi oluşturdu. Bu dönem içerisinde, 2002 Kopenhag Zirvesi öncesinde Başbakan Tayyip Erdoğan'ın parti seçmenleri tarafından beklendiği gibi başörtüsü sorunu değil ancak Türkiye'nin, Avrupa Birliği'ne katılımını hızlandırmak yönünde belirlediği politikasının sonucu olarak, önemli bir kısmını tercümanların oluşturduğu, heyetle birlikte Avrupa Birliği üyesi ülkelerin başkentleri ziyaret edildi. Bununla birlikte, Avrupa Konseyi'nin Türkiye hakkındaki kararını Kopenhag Kriterleri'nin yerine getirilmesi koşulu karşılığında katılım müzakerelerinin başlatılmasına dair karar almasının sonucunda başarılı olmadı. Türkiye ve Avrupa Birliği katılım müzakereleri bu doğrultuda 2004 Brüksel Zirvesi'ne değin ertelenir. Avrupa Konseyi'nin söz konusu kararının öte yandan Adalet ve Kalkınma Partisi için anlamlı bir sürece işaret ettiği gözlenir. Gerçekten de, dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan Kopenhag Kriterleri'ni yalnızca Avrupa Birliği'ne katılım için değil bununla birlikte, hatta daha da önemli olarak, Türkiye için izlenmesi gereken ölçütler olarak değerlendirdiği 2011 yılına değin özel bir gündem maddesi haline gelmiştir.

Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2005 kesiti; Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin ilk dönemi içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçerek yasalaşan yedi uyum yasası ile Kürt meselesi, insan hakları ve askerinin demokrasideki yeri öncelikli olmak üzere reformların hızlandığı bir dönemi oluşturmuştur. Bu bağlamda Helsinki sonrası süreç içerisinde Türkiye; Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6 Numaralı Protokolü, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin İsteğe Bağlı Protokolü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13 Numaralı Protokolü gibi bir dizi uluslararası protokolün tarafı haline geldi. 2003 yılının başından itibaren ise, siyasal partilerin kapatılmasının güçleştirilmesi, çoğu örneğinde gözlemlendiği gibi İslami dernek ve vakıflar olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi, yargılama koşullarına dair gerçekleştirilen yeni düzenlemeler Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerini oluşturan diğer gelişmeler olarak sürdürüldü. 2003 yılı içerisindeki diğer gelişmeler de, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giderek yakınlaştığına dair bir çerçeve sunuyor gibi görünmekteydi. Temmuz 2003 yılında gerçekleştirilen bir dizi reformun ardından Türkçe dışında, ağırlıklı olarak Kürtçe olmak üzere, başka dillerle de siyasal propaganda yapılabilmesinin önünün açılması reform çalışmalarının sonraki dönemleri içerisinde yönelebileceği alanları açığa çıkartmaktaydı. Bunun gibi, 2003-2005 dönemi Türkiye'de demokratikleşme adına izlenen diğer reformların da hız kazandığı bir dönemi oluşturdu. Töre

cinayetlerine ceza indirimi uygulaması kaldırıldı. Terörle Mücadele Yasası'nın 8. Maddesinin kaldırılması sağlandı. Milli Güvenlik Konseyi temsilcilerinin Radyo ve Televizyon Üst Kurumu ile o güne değin yer edindikleri Sansür Kurulu'ndaki yerlerinin kaldırılması, bir bakıma demokrasi üzerindeki askeri vesayetın kaldırılması olarak yorumlandı. Öte yandan, askeri mahkemelerin sivil yurttaşlar üzerindeki yetkilerinin sınırlandırılması ve askeri harcamaların, ihalelerin ve malların giderek sivil bir otorite olan Sayıştay'ın denetimine açılması, sivil ve asker arasındaki ilişkilerin yeniden yorumlanmasına yol açtı. Bu yönüyle, ayda bir kez düzenli olarak gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu toplantılarının iki ayda bir yapılacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve Milli Güvenlik Kurulu genel sekreterinin yürütme gücü üzerindeki yetkilerinin kaldırılmasını izleyen yasal düzenlemeler, Türkiye'de normalleşme sürecinin bir yansıması olarak görüldü. Avrupa Birliği ile sürediren reform çalışmalarının denetlenebilmesi için, 2009 yılında Avrupa Birliği Bakanlığı'na dönüşecek olan, dışişleri, adalet ve içişleri bakanlarıyla üst düzey bürokratların katılımı ile bir reform izleme komitesi oluşturuldu. Bütün bu yönleri ile Avrupa Birliği'nin, en azından 2000-2005 kesiti içerisinde, Türkiye'nin demokrasiye bağlılığının test edildiği önemli ve kritik bir işlev üstlendiği gözlenir. Gerçekten de, Türkiye'de bu dönemin ardından gelişen çalışmalar tam da 2000-2005 döneminin izlerini taşımaktadır. Örneğin, 2004 yılının Nisan ayı ile birlikte başlayan reform paketleri ile Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin işlevsiz kılınması, bununla birlikte özel yetkili mahkemelerin kurulması, idam cezasının kaldırılması söz konusu yansımanın örneklerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Avrupa Birliği reform süreci kısmen de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin isteği dışında ancak bu kez Avrupa Birliği'nin bir bakıma ülke içi siyasal aktör konumu edinmesiyle gerçekleşmiştir. İlginç bir biçimde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin direnmesine rağmen, Avrupa Birliği'nin talepleri üzerine zinanın suç olmaktan çıkartılması tipik bir örneği oluşturmaktadır. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu eliyle, Kürtçe yayın kanalının kurulması ve yayına başlaması da yine 2004 yılında, aralarında Leyla Zana'da olmak üzere Kürt yanlısı DEP (Demokrasi Partisi) milletvekillerinin cezaevinden tahliye edilmesi gerçekleşmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, Avrupa Birliği politikasının önemli bir boyutu ise Aylin Özman ve Simten Coşar'ın (2013:119) isabetle belirlediği gibi, Avrupa Birliği ilişkisi sürecine eşlik eden bir biçimde Kürt sorunu üzerinde temellenen politika açıklamasına sahip olmasıdır. Bu doğrultuda, 2000'li yılların henüz başından itibaren Kopenhag Kriterlerinin önemli ölçüde daha genel bir modernleşme çabası olarak değil ancak azınlık hakları özelinde bir Kürt sorunu içerisinde değerlendirildiği görülür. Bu çalışmanın odaklandığı 2000-2012 kesiti içerisinde, dördüncü yargı paketinin yürürlüğe girmesi ve 2007 yılında başlatılan ve kamuoyuna "akil insanlar" olarak yansıyan sürecin etkilerinin Türkiye'nin bu tarihten sonra da geleceğini belirleyebilecek önemli bir süreç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı tarafından dahi "demokratik açılım süreci" ile eş anlamlı olarak "barış süreci" olarak belirlenen sürecin henüz isimlendirme aşamasında dahi bir dizi soru ve sorun ile karşılaştığı belirtilmelidir. Ancak bu çalışmanın yazımı devam ederken bir yandan da söz konusu sürecin devam etmesi, her ne kadar

anlamalı bir ara kesit oluşturmasına rağmen, henüz sürecin nasıl gelişebileceğine dair bir çıkarım yapılmasını güçleştirmektedir.

Türkiye’de Demokratikleşme ve Modernleşmenin Ara Kesitlerinde Avrupa Birliği Gündemi

Avrupa Birliėi ilişki sürecinin, Türkiye için harekete geçirdiği ilk dinamiği, ülkede süre giden modernleşme ve demokratikleşmenin genişlemesine dair sunduğu katkı oluşturur. Demokratik yönetim kavramının içeriğini; siyasal partilerden sivil toplum olanaklarının yeniden düşünülmesine doğru genişleten, katılımcı demokrasi olanaklarının genişletilebilmesine dair anlamalı bir kesit sunan Avrupa Birliėi, devlet ve yurttaş arasındaki ilişkilerin yeniden yapılandırılması gerektiği vurgusuyla, kimlik ve farklılık ilişkilerinin tam da siyasal gündem içeriğine yerleşmesine anlamalı bir katkı sunmuştur. Öyle ki, Türkiye iç siyasal denkleminde yalnızca etnik kimlik siyasetinin değil eř anlı olarak demokratikleşme gündemini ačan ve tanınma talep eden kültürel kimliklerin giderek siyasetin önemli bir gündemine dönüşmesi tam da Avrupa Birliėi tartişmalarıyla olanaklı hale gelmiştir. Bu doğrultuda Avrupa Birliėi gündeminin tam da Türkiye’nin demokrasiye bağlılığının önemli bir referansına dönüştüğü belirtilmelidir. Bununla birlikte, Türkiye’nin modernleşmesi ve demokratikleşmesine sunduğu katkısı kadar, ülkenin modernleşmesine eklediği yeni soru ve sorunlar üzerinden oldukça anlamalı bir tartişma ekseninin yine hem küreselleşme ve hem de Avrupa Birliėi gündemi üzerinden kurulduğu gözlenir.

Ali Çarkoğlu’nun (2003:245-252) belirlediği gibi, Avrupa Birliği destekçileri ve karştılar arasındaki bölünme, Türkiye Cumhuriyeti’nin milli birlik, modernleşme, laiklik ve demokrasi konusundaki kaygılarının tam da kalbinde yer almaktadır. Bu nedenle, Türkiye iç siyasası içeriğinde sivil toplum çevresindeki aktörlerin ve süreçlerin söz konusu destek ya da karşıt konumlanmalarının ciddiyle sorgulanması gerektiğini düşündüren bir dizi anlamalı gelişmenin tam da Türkiye modernleşme ve demokratikleşmesine dair bir dizi unsur içeriğinde daha da görünür olduğu belirtilmelidir. O denli ki, Ahmet İçduygu’nun (2013:213) ifade ettiği gibi; “devlet merkezli politikalarında güçlü bir meşruiyet ve yönetim krizi geçiren Türkiye, bugün geleceği konusunda önemli bir karar vermek üzeredir. Devlet merkezli ilişkilerini demokratik ve liberal yönde değiştirmek için radikal bir sarsıntı geçirmek veya tekrar devlet merkeziliğin ve milliyetçiliğin hayali duvarları arasına saklanmak”. Bununla birlikte, Türkiye için söz konusu zor tercihin, tam da ülke demokrasisi için değişimi nasıl gerçekleştirebileceği sorusunda düğümlenmektedir. Pierre-Jean Luizard’ın (2013:154) belirlediği gibi;

“Bir kere daha derin ve kırıp dökücü bir kimlik değişimi anlamına gelecek böyle bir şeye Türklerin uysalca boyun eğmesini ummak mümkün olabilir mi? Birçoklarına göre, Avrupa’nın talepleri, büyük güçlerin geçmişteki dayatmalarını hatırlatmaktadır” (Luizard, 2013:154).

Gerçekten de, Luizard'ın belirttiği gibi Avrupa'nın talepleri giderek büyük güçlerin geçmişteki dayatmalarını hatırlatmakta ve Türkiye'de modernleşme sürecinin algılanmasında sadece zaman ve mekân değişmekte, amaç ve bakışta ise hiçbir değişim görülmemektedir (Turna, 2009:260).

Nora Şeni'ye göre ise (aktaran Kejanlıoğlu ve Taş, 2009:40), Avrupa ve Türkiye ilişkileri tekrara dayalı bir nevroz biçimini alır. Şeni'nin belirlediği gibi, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri hem Türkiye'den istenenler hem de isteklerin karşılanamaması boyutları ile tipik bir tekrara dayalı nevroz biçimini ortaya çıkartmaktadır. Aşağıdaki tablo 1 içerisinde Türkiye ve Avrupa ilişkileri boyunca söz konusu çelişkili süreklilik ve tekrarlar verilmektedir.

Tablo 1: Tekrara Dayalı Bir Nevroz Olarak Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri (Kejanlıoğlu ve Taş, 2009:40).

Tekrara Dayalı Nevroz	Eski Gündem	Yeni Gündem
Olarak Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri		
Türklerden istenenler	Tebaanın eşitliği Temel hakların güvence altına alınması	İnsan hakları ilkelerine uyulması
Avrupa'nın mazlum diye nitelendirdiği topluluk	Hıristiyan Tebaa	Kürtler
Türklerin talebi	Çağdaş Uygarlık seviyesine ulaşmak, modernlik trenini yakalamak	
Talepleri yerine getirememe nedenleri	Balkan ayrılıkçı Hareketleri	Kürt ayrılıkçı Hareketleri

Gerçekten de, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri her ne kadar tekrara dayalı bir nevrozu yeniden üretiyor ise de, bir modernleşme sorunu olarak Avrupa Birliği gündeminin anlaşılabilirliği gerçekte, Türkiye'de modernleşme ve toplumsal oluşumu meydana getiren bir bölüşüm ve refahın paylaşılması sorunu üzerinden bakılması gereken boyutları ile tartışmanın genişletilmesine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin yakın geçmişinde ortaya çıkarttığı üç büyük anlatının değerlendirilmesi ve Türkiye iç siyasa alanında, küreselleşme, Avrupalılaşıma ve İslamlaşma dinamiklerinin tam da modernleşme sorunu içerisinde yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Gerçekten de, Türkiye modernleşmesini yakın siyasa tarihi boyunca belirleye gelen siyasal İslam'ın yükselmesi, küreselleşme ve Avrupalılaşıma eksenlerinin oluşturduğu ara kesit, söz konusu süreçlerin beraber çıkılan bir yürüyüşün ortaklaşa adımları olarak nasıl birleştiğini çözümlenmek ve Türkiye iç siyasi denklemi üzerindeki etkisini anlaşılır kılmak için önemli bir fırsat olarak görülmelidir. Öte yandan söz konusu süreçlerin oluşturduğu "görevdeşlik" bir yandan da Türkiye'nin öngörülebilir geleceği için bir dizi çıkarımın yapılabilmesini^v sağlayabilen bir gündeme sahip olduğu belirtilmelidir. Gerçekten de, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin tam da söz konusu kesit içerisinde ele alınması

Türkiye içi siyasal denklemin belirlenmesinde giderek ülke içi siyasal aktör konumu üzerinden yerleşen Avrupa Birliği'ni ve Türkiye'nin modernleşmesi için oluşturduğu etki ile özgül ağırlığının gözlenebileceği bir uzamı zaten oluşturmuştur. Öyle ki, Türkiye içi siyasal alanın belirlenmesinde, ülke içi siyasal aktör konumu üzerinden yerleşen Avrupa Birliği'nin, Türkiye'de iç siyasal sorunların belirlenmesinde anlamlı bir özgül ağırlığının olduğunu belirtmek gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin söz konusu ağırlığı; 2000'li yılların ardından kimlik ve vatandaşlık ilişkileri başta olmak üzere, her ne kadar ülke içerisinde araçsallaştırılan bir gündeme sahip olmasına rağmen, gözlenmektedir.

Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerinin 2000-2012 Kesiti: Art Alan ve Bağlam

Türkiye içi siyasal denklemin belirlenmesinde Avrupa Birliği'nin söz konusu özgül ağırlığının bu tarihten sonra da, en azından temel bir düzeyde, devam edeceği düşünülebilir. Öyle ki, bu çalışmanın odağında yer alan Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2012 kesiti tam da böylesi bir düşüncenin doğrulanabilmesi için anlamlı bir uzam oluşturmuştur. Gerçekten de, 1992 yılında yürürlüğe giren Maastricht ve 1993 yılından bu yana aday ülkelere uygulanan Kopenhag Kriterleri ile birlikte devlet ve yurttaş arasındaki ilişkilerin siyasal alanda daha fazla yer alması anlamlı bir örnek olarak sunulabilir. Öte yandan 1980 askeri darbesinin ardından toplumsal sınıflar arasındaki uzlaşımın kırılmasına koşut olarak ekonomi politikalarında izlenen liberalleştirme programına rağmen, söz konusu programın; ne bölüşüm ve dağıtım politikaları ile toplumsal sınıflara yansıtılması ne de modernleşmenin, toplumsal yaşamı ve değişimini kapsayabilecek bir liberalleştirme izlemediği belirtilmelidir. Bütün bu boyutları ile Avrupalılaşıma sürecinin, Türkiye'nin modernleşmesi için öneminin giderek artabileceği düşünülebilir. Bununla birlikte, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin, üstelik 2005 tarihinden bu yana tam üyelik statüsü üzerinden derinleşmesine rağmen, 2000-2012 kesiti yakınlaştıkça uzaklaşan bir görünüm sunmaktadır. O denli ki, Dipesh Chackrabarty'nin (2000:20) Avrupa'nın taşralaştırılması olarak isimlendirdiği sürecin tam da sözü edilen kesit içerisinde oldukça anlamlı olarak kurulduğu ve Türkiye'nin her ne kadar görünürde bir dizi reform izlemesine rağmen bir o kadar da uzaklaştığı anlaşılmaktadır. Gerçekten de, Avrupa Birliği ilişkilerinin, bu çalışmanın odaklandığı kesitin son döneminde, Avrupa Birliği ile temsil edilen insan hakları, ifade ve düşünce özgürlüğü ile daha genel bir düzeyde toplumun yaşam standartlarının yükseltilmesi adına herhangi bir çalışma gösterilmediği gibi aksine Türkiye'de var olan değerlerin ve hakların da giderek sınırlandırıldığı gözlenmektedir. O denli ki, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı döneminde, üstelik söz konusu parti tarafından Adalet Bakanlığı'na atanan Sadullah Ergin^{vi}; Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne insan hakları ihlali sonucunda açılan davalarda, Rusya'nın ardından dünya ikincisi olduğunu ifade etmiştir. İleri demokrasi uygulandığı sıklıkla iddia edilen Türkiye'nin tam da insan hakları, ifade ve düşünce özgürlüğü alanlarında Avrupa Birliği üye adayı olan hiçbir ülkede olmadığı denli sorunlu bir karneye sahip olduğu gözlenmektedir. Öyle ki, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ancak iç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından başvurulduğu dikkate alındığında devam eden davaların iç hukukta çözüm bulamayan davalar olduğu ve yenilerinin eklenebileceğinin ise şaşırtıcı olmaması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan; Türkiye bir diğer alanda da Avrupa

Birliği tarihinde olmayan bir ilke daha sahip olmuştur. O denli ki, Türk vatandaşları yalnızca Avrupa Birliği ülkelerinden değil, Dışişleri Bakanlığı verilerinden de izlenebileceği gibi Afganistan, Burkina Faso, Doğu Timor, Ekvator Ginesi, Eritre, Etiyopya örneklerinde de görüldüğü gibi, “ileri demokrasi” halinde olduklarını belirtmeyen ülkelerden dahi vize engeli ile karşılaşmaktadır. Türkiye’nin ileri demokrasi halinde yönetildiğinin iddia edildiği bir dönemde neredeyse vatandaşlarının vizesiz girebildiği hiçbir ülke bulunmamaktadır (www.mfa.gov.tr).

Bütün bu unsurlara rağmen, Türkiye’nin üstelik 3 Ekim 2005 tarihindeki aday ülke statüsü üzerinden üyelik müzakerelerini sürdürdüğü düşünüldüğünde dahi, söz konusu tarihin üzerinden geçen sekiz yıla rağmen hiçbir alanda müzakere fasıllarını kapatmak bir yana açamadığı da belirtilmelidir. Avrupa Birliği Bakanlığı’nın, Avrupa Konseyi 2012 İlerleme Raporu’na iç rapor eliyle cevap vermenin ötesinde söz konusu dönem içerisinde belirgin bir çalışmasının olduğunu gözlemlemek mümkün değildir. Aksine, söz konusu dönem içerisinde Avrupa Birliği Bakanlığı’nın varlık nedeninin sorgulanması gerekmektedir. Aşağıda yer alan Tablo 2 içerisinde Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerindeki müzakere fasılları yer almaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de 2005 tarihinden itibaren Avrupa Birliği ilişkilerinin herhangi bir reform çalışmasını izlediğini gözlemleyebilmek mümkün değildir. Aksine Türkiye’de toplumun yaşam standartlarının yükseltilebilmesini hedefleyen hiçbir müzakere faslı kapatılmamıştır. O kadar ki, her ne kadar Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından hazırlanan Avrupa Birliği Katılım Stratejisi belgesi içerisinde söz konusu fasılların, üstelik isimleri verilmeden, “bazı” üyeler tarafından engellendiği eleştirisi getirilmesine rağmen, söz konusu fasılların, bir iç düzenlemenin konusunu oluşturabileceği açıktır. Gerçekten de, Türkiye’de başkanlık rejiminin tartışıldığı dönem öncesinde R. Tayyip Erdoğan tarafından Kopenhag Kriterleri’nin Ankara Kriteri olarak düzenlenebileceğine dair açıklamasının (Avcı, 2006:66) Türkiye’de gıda güvenliği, yolsuzlukların önlenmesine dair mali kontrol, toplumsal refahın artırılmasına dair diğer fasıllara neden uygulanmadığı sorgulanmalıdır

Türkiye ve Avrupa Birliği arasında süre giden müzakerelerin tablo halinde sunulması öncesinde bir dizi saptamanın yapılması gereklidir. Gerçekten de, söz konusu fasıllar arasında ancak geçici olarak kapatılabilen, bununla birlikte Türkiye’nin bilimsel üretkenliği dikkate alındığında 2014 yılında Bilgi Toplumu stratejisi ile birlikte yeniden açılacak olan, bilim ve araştırma faslının dışındaki hiçbir fasıl Türk hükümetinin herhangi bir çaba içerisinde olduğuna dair bir kanı oluşturulmaması nedeniyle kapatılmamıştır. Bu açıdan, AKP hükümetinin Avrupa Birliği ilişkilerini yalnızca, üstü açık ya da örtülü bir destek sunduğu, Kopenhag Kriterleri ekseninde değerlendirdiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte hem Avrupa Birliği’nin o güne değin en sert raporu olarak bilinen 2012 İlerleme Raporu hem de üzerinden yalnızca 8 ay geçmesine rağmen Amerika Birleşik Devletleri İnsan Hakları Raporu, AKP hükümetini tam da bu yönleri ile sorgulamaktadır. O denli ki, her iki raporda insan hakları, düşünce ve ifade özgürlüğü alanlarında getirdiği kısıtlamalar, tutukluluğun tek başına cezaya dönüştüğü davaların yanı sıra AKP hükümetinin; yolsuzlukların engellenmemesi hatta bir bakıma üstü örtülü bir destek oluşturması, merkezi sınav sistemlerinde nedeni anlaşılmayan sınav skandalları,

işsizlik gibi alanlarda da sorgulandığı gözlenmiştir. O denli ki, tam da AKP hükümeti döneminde Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri neredeyse ülke içi siyasal aktör konumuna yerleştirilmiştir. Hükümetin buna ilişkin yanıtı ise, geçerliliği ve meşruiyeti tartışmalı olan bir iç rapor üzerinden verilmeye çalışılmıştır.

Tablo 2: Türkiye-Avrupa Birliği İlişki Sürecinde Müzakereler ve Mevcut Durum

(<http://www.abgs.gov.tr>)

Açılan ve Geçici Olarak Kapatılan Fasıllar	Müzakere Pozisyonunu Vermeye Davet Edildiğimiz ve Müzakere Pozisyonlarımızı Sunduğumuz Fasıllar	Konsey’de Onaylanıp Açılış Kriteri Belirlenen Fasıllar	Taslak Tarama Sonu Raporları Henüz Onaylanmayan Fasıllar	
			Konsey’de Görüşülmesi Süren Fasıllar	Komisyon’da Görüşülmesi Süre Fasıllar
25. Bilim ve Araştırma (Avusturya: 12 Haziran 2006)	17. Ekonomik ve Parasal Politika (MPB: 9 Mart 2007)	1. <u>Malların Serbest Dolaşımı</u> <u>(Ek Protokol)</u>	2. İşçilerin Serbest Dolaşımı	31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası
Açılan Fasıllar (13 Fasıll)	26. Eğitim ve Kültür (MPB: 25 Mayıs 2006)	3. <u>İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi</u> <u>(Ek Protokol)</u>	13. <u>Balıkçılık</u> <u>(Ek Protokol)</u>	
20. İşletme ve Sanayi Politikası (Almanya 29 Mart 2007)		5. Kamu Alımları	14. <u>Taşımacılık</u> <u>(Ek Protokol)</u>	
18. İstatistik (Almanya: 26 Haziran 2007)		8.Rekabet Politikası		
32.Mali Kontrol (Almanya: 26 Haziran 2007)		9. <u>Mali Hizmetler</u> <u>(Ek Protokol)</u>	15. Enerji	
21. Trans – Avrupa Ağları (Portekiz: 19 Aralık 2007)		11. <u>Tarım ve Kırsal Kalkınma/</u> <u>(Ek Protokol)</u>	23. Yargı ve Temel Haklar	
28.Tüketicinin ve Sağlığın Korunması (Portekiz: 19 Aralık 2007)		19 Sosyal Politika ve İstihdam	24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik	
6. Şirketler Hukuku (Slovenya: 17 Haziran 2008)		22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu		
7. Fikri Mülkiyet Hukuku (Slovenya: 17 Haziran 2008)		29. <u>Gümrük Birliği</u> <u>(Ek Protokol)</u>	30. <u>Dış İlişkiler</u> <u>(Ek Protokol)</u>	
4. Sermayenin Serbest Dolaşımı (Fransa: 19 Aralık 2008)			33. Mali ve Bütçesel Hükümler	
10. Bilgi Toplumu ve Medya (Fransa: 19 Aralık 2008)				
16.Vergilendirme (Çek Cumhuriyeti: 30 Haziran 2009)				
27. Çevre (İsveç: 21 Aralık 2009)				
12.Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı (İspanya: 30 Haziran 2010)				

Avrupa Birliği Bakanlığı'nın internet sitesi verilerinin kullanılmasıyla hazırlanan Tablo 2'nin değerlendirilmesiyle anlaşılacağı gibi, Türkiye'de siyasal iktidar Avrupa Birliği gündemini yalnızca 2005 tarihine kadar izlemiş bu tarihten sonra ise ne açılan fasılların kapatıldığı ne de özellikle 2007 tarihinden itibaren yeni bir faslın açıldığı görülmüştür^{vii}. Ancak yakın dönemi içerisinden bakıldığında, Avrupa Birliği'nin, Türkiye'de "Başkanlık" sisteminin getirilebilmesi amacıyla önemli ölçüde Kopenhag Kriterleri üzerinden değerlendirildiği görülmektedir ki, gerçekte Avrupa Birliği gündeminin giderek araçsallaştırılan bir doğasının olduğu daha da bir anlaşılmaktadır. Oysa Avrupa Birliği ilişkileri ile yolsuzlukların engellenebildiği ya da mücadele edilebildiği (özellikle mali kontrol faslı ile birlikte), Türkiye'de güvenilir gıda ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılabildiği, bilgi toplumu kazanımlarının genişletilebildiği kazanımların elde edilebilmesi mümkün olabilecektir. Daha genel bir düzeyde toplum refahı ve yaşam standartlarının yükseltilebilmesi adına önemli bir potansiyele sahip olan Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2012 dönemi beklenenleri karşılamanın oldukça uzağında kaldığı gözlenmektedir. Üstelik Türkiye'nin kendisini bağittadığı ancak gerçekleştirmekten uzaklaştığı reform düzenlemeleri yalnızca Türkiye için değil, Avrupa Birliği için de önemli bir sorun kaynağı olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2012 kesiti içerisinde, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin geleceğini de önemli ölçüde etkileyen gelişmelerin yaşandığı gözlenmiştir. Avrupa Birliği'nin, 2008 yılında küresel ekonomik krizin dışında kalamaması ve Birlik üyesi ülkelerin birbiri ardına ekonomik krize girmesi söz konusu gelişmelerin bir kısmını oluşturmaktadır. Ancak, Başbakan R.T Erdoğan'ın 2013 yılının hemen başında Rusya Devlet Başkanı Putin ile görüşürken, Avrupa Birliği'nden vazgeçilmesi pahasına Türkiye'nin; insan hakları, ifade ve düşünce özgürlüğü adına sorunlu karneye sahip olan, Şanghay Beşlisi'ne^{viii} üyelik teklifi, Avrupa Birliği'nden uzaklaşan bir Türkiye adına dikkat çekmiştir.

Türkiye dış politikasında üstü örtülü bir eksen değişimini içeren söz konusu teklifin, Türkiye'nin aynı zamanda Nato üyesi olduğu gündeme getirildiğinde, her ne kadar aynı hızla gündemden düşünülmesine rağmen Türkiye'nin dış politikasında bir eksen değişimi içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan, Avrupa Birliği ile süre giden ilişkiler boyunca bir diğer gelişme tam da Türkiye'nin yakın komşuları ile yaşanan ilişkiler ekseninde gündeme gelmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, 2010 yılına değin dost ve kardeş olduğunu bir dizi fırsatta belirttiği Suriye ve Devlet Başkanı Beşar Esad ile bu tarihten sonraki dostluk ilişkisini bitirmesi ve Suriye iç savaşına, en azından Suriye'nin mevcut yönetimine muhalefet eden gruplara silah ve para desteği verdiğinin ortaya çıkması, söz konusu savaşta Türkiye'nin üstü örtülü "sponsorluğunu" ortaya çıkartmıştır. 2013 Mayıs ayının ilk haftası içerisinde Hatay'ın Reyhanlı İlçesi'nde 51 Türk vatandaşının hayatını kaybetmesine rağmen, öncelikli ziyaretini Amerika Birleşik Devletleri'ne yapmayı tercih eden Erdoğan^{ix}, Suriye konusunda aradığı desteği ise Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği üye ülkelerinden bulamamıştır. Bunun yerine Suriye'nin geleceğinin demokratik yönetim ilkesi doğrultusunda Suriye halkı tarafından verilmesi gerektiğini belirleyen ABD Başkanı Obama söz konusu sorunun ancak tüm tarafların katıldığı bir konferans (Cenevre) gündemi içerisinde ele alınabileceğini belirtmiştir. Bütün

bu yönleri ile Adalet ve Kalkınma Partisi'nin bu alandaki dış politikasının, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ülkelerinde herhangi bir destek bulduğunu belirleyebilmek oldukça güçtür. Bununla birlikte bu çalışma, 2000-2012 kesiti içerisinde Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri ile söz konusu ilişki sürecinin değişiminin medyada temsiline odaklandığı için, bir bütün olarak Türkiye'nin dış politikasını değerlendirmek çalışmanın sınırlarının dışında kalmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de medyanın tam da söz konusu dönem içerisinde Avrupa Birliği'ni giderek Türkiye'nin tam da bir iç siyasa aktörü olarak değerlendirdiği gözlenmektedir.

2000-2012 Döneminde Avrupa Birliği İlişkileri: Başlıca Konular ve Avrupa Birliği Üyeliğine Yaklaşım

Türkiye'de medya gruplarının; Avrupa Birliği ilişkilerini Türkiye içi siyasal alanın kurulması refakatinde ele almaları, en azından, haber temalarının çözümlenmesi ile haber metinlerinde tercih edilen anlamların nasıl oluşturulduğuna dair bir çerçeve analizini gerekli kılmaktadır. Üstelik böylesi bir açıdan bakıldığında, Türkiye'de medyanın gündelik haber pratiklerinde “iktidar destekçiliği”, yaygın ismi ile “yandaş”, pratiğinin nasıl kurulabildiğine dair anlamlı bir çerçevenin oluşturacağı da belirtilmelidir. Bununla birlikte, Türkiye'de medya gruplarının Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2012 kesiti içerisinde öncelikli olarak yer verdiği konular ve haber çerçeveleri tartışılmaktadır. Tablo 3 içerisinde Türkiye'de medya gruplarının Avrupa Birliği temsiline dair öncelikli konuları ve haber çerçeveleri yer almaktadır.

Tablo 3: Türkiye'de Medya Grupları İçin Öncelikli Konular

Medya Grupları	Medya Gruplarının Öne Çıkarttığı Haber Çerçeveleri
Doğan	Medeniyetler Çatışması ve Yansımaları
Ciner	İnsan Hakları, İfade ve Düşünce Özgürlüğü
Çukurova	Kültürel Farklılıklar ve Çok Kültürlülük
Samanyolu	Karşılıklı Fayda ve Yarar
Türkuaz	Avrupa Birliği'nin Aile Olarak Tanınması
Medya Grupları	Türkiye'nin Ailenin Bir Üyesi Olması Avrupa Birliği Üyeliğinin Siyasal Etkileri Türkiye'nin Yeniden Yapılanması ve Avrupa Birliği Ekonomik Sonuçlar Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşanan Ekonomik Kriz Avrupa Birliği'nin Nobel Barış Ödülü Alması Birincil Tanımlayıcıların Varsayımlarının ve Haber Çerçevelerinin Yeniden Üretilmesi Avrupa Birliği'nin, Türkiye İç Siyasal Denkleminin Belirlenmesinde Bir İç Siyasa Aktörü olarak değerlendirilmesi Haber-Eğlence Kategorisi Avrupa Birliği ilişkilerinde Kolektif Hafızanın Yeniden Üretilmesi

Türkiye’de medya gruplarının, Avrupa Birliği temsili ve pratiklerinin çözümlenmesine geçmeden önce, en azından bir ara satır olarak, bir dizi tespitin yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilecek ilk tespit Türkiye’de medya gruplarının Avrupa Birliği haberlerini öncelikle bir ekonomik çıkar ve ilişkiler ağı içerisinde ele alınmasıdır ki, medya gruplarının daha geniş bir düzeyde Türkiye’de sermaye sınıfı ile bütünleşik bir yapı oluşturması, Avrupa Birliği haberlerinin bir ekonomik ilişki süreci olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. O denli ki, çalışmanın yoğunlaştığı 2000-2012 dönemi içerisinde çoğu kez İlerleme Raporları ile Türkiye’de gerçekleştirilen Avrupa Birliği uyum sürecine dair düzenlemelerin bu kapsam içerisinde değerlendirilebileceği açıktır. Örneğin, 2010 yılına değin İlerleme Raporları çoğu kez Türkiye’nin mali yükümlülükleri ve kazanımları üzerinden haberleştirilmiş buna karşın Türkiye’nin potansiyel üyeliği ve Birlik için oluşturabileceği mali yük yine Türkiye’nin jeopolitik ve stratejik önemi ile dengelenmeye çalışılmıştır. Haber pratikleri için ikinci önemli tespiti ise, Türkiye’de medya gruplarında uzmanlaşmış alan muhabirlerinin olmaması bu doğrultuda ise haberlerin art alan ve bağlam bilgisine yer verilmemesi, geçmişteki unsurların çoğu kez aynı haber pratikleri içerisinde değil ancak konu uzmanlarının değerlendirilmesinin ardından bir sonraki gün ya da günler içerisinde yeniden ele alınmasıdır. Bu durum, medya grupları tarafından haberin kendi içerisinde dengesini ve tutarlığını sorgulamanın odağına yerleştirmektedir. Ancak öte yandan, habere dönüştürülecek olayın gerçekleştiği dönem içerisinde Başbakan, bürokratlar, sanayi ve ticaret alanındaki iş adamları, iş çevrelerinin örgütlü temsilcileri örneklerinde görüldüğü üzere, birincil durum tanımlayıcılarının oluşturduğu haber çerçevesinin dışına çıkılmaması ya da yapısal yanlılığın egemen olmasıdır. 2012 İlerleme Raporu ve Raporun, Türkiye’de iktidar partisi tarafından eleştirilmesi söz konusu tespit için anlamlı bir örneği oluşturmaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında Türkiye medyasının Avrupa Birliği temsili içerisinde söz konusu habercilik pratiği, Türkiye’de medya gruplarının yapısal yanlılığı içerisinde yeniden değerlendirilecektir. Bütün bu unsurların yanı sıra, Türkiye’nin gerçekte daha genel bir düzeyde olduğu gibi medya grupları içerisinde de 2000-2012 döneminin ifade ve düşünce özgürlüğü haklarından giderek uzaklaşan bir niteliğe sahip olduğunun da belirtilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği üyelik süreci refakatinde gerçekleştirilen düzenlemelerin medya ve iletişim özgürlüğü alanında izlenmediği hatta Avrupa Birliği’nin medya ve iletişim özgürlüğünün genişletilmesine rağmen belirlediği ilkelere rağmen, Türkiye’nin halen “medya ve iletişim özgürlüğü” faslını açmaktan uzak olduğu belirtilmelidir. Gerçekten de, Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde süren davalarının önemli bir kısmının gazeteciler ve medya kuruluşlarına ait olduğu belirtilmelidir. Ancak Türkiye’de medyanın yapısal koşullarını belirleyen bir diğer gelişmenin de, yine söz konusu kapsam içerisinde yeniden ele alınması gerekmektedir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin ardından ulusal medya gruplarının, 3984 sayılı yasal düzenlemenin 15. Maddesinin aksine sermaye grupları ile gerçekleştirdiği ittifak; krizlerin ardından Türkiye’de medya gruplarının yeniden yapılandırılmasının çerçevesini önemli ölçüde belirlemiştir. Sahipleri tarafından iflase sürüklenen bankaların mal

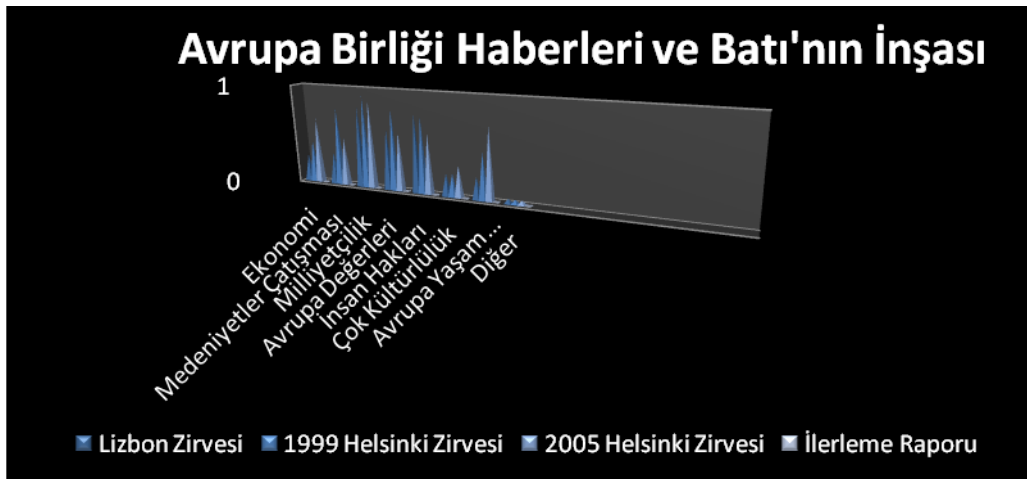
varlıklarının Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmesi zaten siyasal iktidar tarafından medya gruplarının yönetiminin devralınmasına yol açarken, TMSF tarafından herhangi bir ticari girişim gibi satışa çıkartılan medya kuruluşları giderek tam da Türkiye'de medyanın sahiplik ve kontrol ilişkilerinin önemli ölçüde değişmesine yol açmıştır. Örneğin, Türkiye'nin o güne değin ikinci büyük medya grubu olan Sabah ve A TV kuruluşlarının; Erdoğan'ın, damadının genel müdür olarak görev aldığı Çalık Grubuna Vakıfbank ve Halk Bankası gibi kamu bankaları tarafından sağlanan kredilerle satılması bu durumun anlamlı bir örneği olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan Mayıs 2013 yılında devlete olan borçlarının ödenmemesi gerekçesi ile yine TMSF tarafından devir alınan Çukurova Medya Grubu ve potansiyel satışının, Türkiye ulusal medya gruplarındaki sahiplik ve kontrol ilişkisini nasıl belirleyeceği ilerleyen dönem içerisinde ortaya çıkacaktır.

Türkiye'de medya gruplarının kamuoyuna yansıttığı; yaygın isimlendirmesi ile “yandaş” medyanın temellerinin de yine 2000-2012 kesiti içerisinde atıldığı gözlenmektedir. Bütün bu yönleri ile Türkiye medyasında inşa edilen egemen temsillerin tam da ardında yer alan devlet-sermaye ve iktidar ilişkileri doğrultusunda yeniden düşünülmesini gerekli kılan bir dizi gelişme bulunmaktadır. Buna rağmen, Türkiye'de medyanın eleştirel ekonomi politikasını bir bütün olarak tartışmak bu çalışmanın sınırlarının oldukça dışındadır.

Avrupa Birliği'nin Temsili ve Haber Çerçevesi: Medya Söylemleri Gerçekte Ne Söylemekte

Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin, 2000-2012 kesitinin ele alınmasının amaçlandığı bu çalışmanın odaklandığı dönem içerisinde Türkiye'de medyanın Avrupa Birliği'ne dair egemen temsil pratikleri ve haber çerçeveleri aşağıdaki gibi şema 1 içerisinde sunulmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de medyanın egemen haber pratiklerinde Avrupa Birliği'nin kendi içerisinde farklılıklar ve çeşitlilikler içerisinde kurulmuş olan bir bütünlük olarak değil ancak “tek parçalı” bir bütünlük olarak ele alındığı gözlenmektedir. Haber söylemleri içerisinde söz konusu “yekpare” bir Avrupa algısının gerçekte Türkiye'de ulusal kimliğin inşa edilmesi için oldukça işlevsel olduğu belirtilmelidir.

Şekil 1 : Haber Söylemlerinde Avrupa Birliği İnşası ve Haber Çerçevesi^x

Gerçekten de kendi içerisinde farklılıklar ve çeşitlilikler içerisinde değil ancak tek parçalı bir Avrupa algısı, medya için söz konusu algı karşısında tek bir Türkiye algısının kurulmasında oldukça etkili bir söylem haline dönüştürülmesini sağlamaktadır. Haber söylemleri boyunca kurulan söz konusu “biz” ve “onlar” kategorileri henüz haber manşetlerinde dahi oldukça belirgindir. Örneğin, “100 yıllık Avrupa Rüyası”, “Hoş bulduk Avrupa”, “Avrupalı Kimliğimiz Bize Teslim Edildiği”, “Hepimize Hayırlı Olsun”, “Avrupa Birliği Tarihinde Hiçbir Ülkeye Bizim Kadar İlgi Gösterilmedi”. Benzeri haber manşetleri, doğruluğu tartışmalı olsa da, Türk ulusal kimliğinin analitik açıdan karşıt bir söylem unsuru olarak Avrupa Birliği’ni daha açık bir ifade ile bize karşı onları kurmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de medyanın, en azından 2000’li yılların hemen başından itibaren, ekonomi politik bir güç odağı olarak gördüğü Avrupa Birliği’nin insan hakları ve ifade özgürlüğü gibi bir demokrasi için oldukça anlamlı değerleri; tam da bu alanlarda siyasal iktidarın başarısızlığını daha da belirginleştirebileceği için gündeme getirilmemiştir. Bütün bu yönleri ile Türkiye’de medyanın, arkasında yer alan sermaye ile bütünleşmiş yapısının da etkisi ile ekonomi politikalarında liberal ancak söz konusu liberalizmin toplumsal yaşama yansıtılabileceği alanlar boyunca devletçi ve hatta milliyetçi bir eğilimi izlediği anlaşılmaktadır. Bu açıdan, Türkiye medyası Avrupa Birliği için öncelikle küresel kapitalizme eklenme sürecindeki uğraklardan birisi olarak inşa edilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de medyanın liberal değerlerle uyumu haber metinlerinin giderek kişisel yaşam öyküleri içerisinde bireyselleşen, bu yönü ile de gerçekte daha genel bir iktidarın ve ideolojinin kalıtsal bir parçasına dönüştüğü belirtilmelidir. 2012 yılındaki Avrupa Birliği’nin son İlerleme Raporuna ilişkin haber pratiği, en azından medyanın bir bölümü için, böylesi bir yapısal yanlılığın oldukça anlamlı bir örneğini sunmaktadır.

Şekil 2 : Avrupa Birliği 2012 İlerleme Raporu ve Haberlerde Yapısal Yanlılık Örneği (Hürriyet, 20.12.2012:1)

AVRUPA’NIN REÇETESİ BİZDE

AB Komisyonu’nun 2012 İlerleme Raporu’nu taraflı bulan AB Bakanı Egemen Bağış, alternatif ilerleme raporu hazırladı. “Dünün ‘hasta adamı’ artık ayağa kalkmış, bugünün Avrupa’sına reçete yazacak” diyen Bağış, son dönemde yapılan reformları sıraladı. AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış, AB Komisyonu’nun 2012 İlerleme Raporu’na yönelik eleştirilerini, alternatif bir ilerleme raporu hazırlayarak dile getirdi. “Türkiye İlerleme Raporu subjektif, taraflı, mesnetsiz ve bağnazca tutumların gölgesinde kaldı” diyen Bağış, “Dünün ‘hasta adamı’ artık ayağa kalkmış, bugünün Avrupa’sına reçete yazacak” iddiasında bulundu. Uygulamanın ilk olduğunu, artık düzenli yapılacağını belirten Bağış şunları söyledi:

Hürriyet Gazetesi'nin haber manşetinde, Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından Avrupa Birliği Bakanlığı'na atanan Egemen Bağış'ın sözlerini tırnak işareti dahi olmaksızın kullanması nasıl da bir yapısal yanlılık içerisinde olduğunu anlamlı bir biçimde göstermektedir. Ancak bu çalışmada belirtildiği gibi Türkiye'de medyanın giderek siyasal iktidarla bütünleşmiş, bu yönüyle çoğulculuk ve çok seslilik için nasıl da bir tehlike olduğu ayrıca tartışılması gereken, yapısı bütün bir Avrupa Birliği habercilik pratiğinde görüldüğü gibi "biz" kavramının oldukça özensiz olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Örneğin, Avrupa'nın reçetesi göstergesi belirgin olmayan bir biz kavramı üzerinden karşılanmakta ise, burada kullanılan "biz" gerçekte neyi işaret etmektedir. Gerçekten de, "biz" eğer Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarını işaret ediyor ise söz konusu ifadenin AKP olarak kullanılması daha anlamlı olacaktır. Ancak bu kez haberin yapısal yanlılığı yerine, AKP'nin uzun yıllara rağmen gerçekleştirmediği reformların sorgulanması gerekecektir ki, siyasal iktidarın beklediği tam desteğe uyumlu bir habercilik pratiğinin gerçekleştirilmesi bu kez mümkün değildir. Bununla birlikte yalnızca Hürriyet Gazetesi için değil diğer basın kuruluşları içerisinde de yapısal yanlılığın ve siyasal iktidarla uyumun oldukça temel bir duruma dönüştüğü görülmektedir.

Şekil 3 : Sabah Gazetesi'nde 2012 İlerleme Raporu ve Yapısal Yanlılık Örneği (Sabah, 20.12.2012:1)

Avrupa Birliği'nin, Türkiye ile müzakere tarihinin en sert raporu olan 2012 yılı İlerleme Raporu'nun Adalet ve Kalkınma Partisi için hiç de öyle olmadığı halde bir başarı çizgisi içerisinde kurulması Türkiye'de medyanın yapısal yanlılığının oldukça anlamlı örnekleri içerisinde kurulmaktadır. Gerçekten de, Avrupa Birliği tarihinde ilerleme raporuna aday ülke tarafından bir iç ilerleme raporu üzerinden yanıt verilmesi ilk kez görülmektedir ancak bunun bir başarı olarak duyurulması medyanın siyasal iktidarla ortaklaşa yazdığı sözde bir başarı hikâyesi olmasının dışında herhangi bir anlam taşımamaktadır. Çalışmanın önceki kısımlarında da belirtildiği gibi Türkiye; bu dönem içerisinde insan hakları, düşünce ve ifade özgürlüğü ihlalleri başta olmak üzere siyasal iktidarın engellememesi üzerine eleştirildiği yolsuzluklar, merkezi sınavlarda yaşanan kopya skandalları olmak üzere yaşanan yozlaşmalar ve demokratikleşme yönündeki siyasal iktidarın oluşturduğu diğer engeller üzerine oldukça eleştirilmiştir. Türkiye'de medya için dikkat edilmesi gereken unsur ise haberlerini tam da siyasal iktidar ve siyasal elitlere dayandırması daha doğru bir ifadeyle yapısal yanlılığı bu kez haber pratiklerinde yeniden üretmesidir. Bütün bunlara rağmen, Türkiye'de medyanın egemen yapısı içerisinde; kimi kez siyasal iktidara yakınlığın kimi kez uzman gazeteciliğin medya yer

edinememesinin kimi kez de bir dizi farklı çıkarım belirlediği haber pratiklerinin kendi içerisinde dahi tutarlı bir yapıyı izlememiş olduğu ya da haber söylemlerinin oldukça hızlı bir biçimde değiştirildiği gözlenmektedir. Genel bir Türkiye algısı ya da medyanın egemen söylemlerinde yer edindiği biçimi ile “halkın sesi” olduğunu iddia eden medyanın egemen yapısı çoğu kez oldukça sınırlı bir bakışı yeniden üretmekte ve bu kez, olayların birincil tanımlayıcıların durum tanımları bütün bir haber pratiğini belirlemektedir. Örneğin, 2004 Brüksel Zirvesi boyunca Türkiye’nin dış politika imajı medyanın söylemlerini neredeyse tek başına belirleyen oldukça anlamlı bir pratiği oluşturmuştur. Öyle ki, özellikle Zaman Gazetesi ve Samanyolu Televizyonu başta olmak üzere diğer medya gruplarının da Türkiye’ye, Avrupa Birliği’nden gelen eleştirilerin çoğu örneğinde gözlendiği gibi aşırı tepkisellikle, hatta hakaret diliyle, karşıladığı bir söylem üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin Türkiye’ye getirilen eleştiriler çoğu kez “Küstah Ermeni”, “Genişleme Komiseri Saçmaladı”, “Halktan Tokat Gibi Cevap” söylemleriyle haberleştirilmiştir. Buna rağmen, halkın sesini yansıttığını iddia eden medya gruplarının Avrupa Birliği’ni, Türk ulusal kimliği karşısında tam da bir “ötekinin sesi” üzerinden kuran haber pratiklerinin çoğulcu ve çok sesli bir yapı sunduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Aksine Avrupa Birliği temsillerinin, medyanın egemen pratikleri içerisinde Türkiye içi siyasal alanın yeniden düzenlenmesi adına işlevselleştirilmiş bir gündeme sahip olduğu belirtilmelidir. Gerçekten de, Avrupa Birliği ilişkilerinin, en azından 2000’li yılların hemen başlangıç döneminde Türkiye’nin gerçekleştirdiği bir dizi reformun nedenini Avrupa Birliği’ne bağlamak hem siyasal iktidarın amaçlarının sorgulanmayacağı bir alanın oluşturmakta hem de sonraki dönemlerinde gözlendiği gibi iktidarın hegemonya mücadelesine anlamlı bir destek oluşturmaktaydı. Bu nedenle özellikle TMSF eliyle Başbakan’ın damadının çalıştığı şirkete satılan Sabah ve A TV hem de Zaman ve Samanyolu Televizyon Kanalları’nın, Avrupa Birliği reformlarını 2000-2005 yılları boyunca Avrupa Birliği tarafından istenen gelişmeler olarak yansıttığı gözlenmektedir. Örneğin, Zaman Gazetesi’nin 2000’li yılların hemen başından itibaren Türkiye’de izlenen sözde reformları Avrupa Birliği’nin talepleri olarak yansıtılması tam da böylesi bir desteğin oldukça somut örneklerini oluşturmaktadır. Gerçekten de, Türkiye içi siyasal alanın yeniden kurulmasında Avrupa Birliği’nin, Türkiye’nin toplumsal yapısını değiştirmeyi hedefleyen siyasal iktidarın politikaları doğrultusunda araçsallaştırmak hem siyasal iktidarın aradığı desteği hem de daha da bir önemli olarak siyasal iktidarın sorumluluklarını ortadan kaldıran anlamlı bir desteği zaten sunmaktadır.

Şekil 4 : Zaman Gazetesinde, Avrupa Birliği Haber Örnekleri (<http://www.zaman.com.tr>)

Zaman Gazetesi'nin siyasal iktidara sunduğu açık desteğin çoğu kez haberin kendi içerisindeki tutarlılığını önemli ölçüde tahrir ettiği de belirtilmelidir. Bununla birlikte, Türkiye'de medyanın, en azından bu çalışmanın odaklandığı grupları için, Avrupa Birliği'ni giderek tam da Türkiye içi siyasal denklemin olduğu ülke içi siyasa aktörleri arasında konumlandırması gerçekte önemli bir sorunun cevapsız kalmasına yol açmaktadır. Öyle ki, demokratik sivil toplum kuruluşlarının, derneklerin, sendikaların yani sivil toplumun önemli bir kısmının yok sayıldığı Avrupa Birliği haberleri bu yönüyle, toplumun geniş kesimlerinin demokratikleşme taleplerini giderek yok saymakta yalnızca Avrupa Birliği refakatinde demokratikleşen bir Türkiye algısını öne çıkartmaktadır. Öte yandan söz konusu kesit içerisinde Avrupa Birliği'nin Türkiye için toplumun geniş kesimlerinin uzlaşımını sağlayan bir bütünlük olarak yansıtılması giderek yalnızca siyasal iktidarın hegemonyasını yeniden üreten bir hal almaktadır. Türkiye medyasının söz konusu, siyasal iktidarın desteğinde gerçekleşen habercilik, eğiliminin Avrupa Birliği ekseninde gerçekleşen haberlerin sonraki dönemlerinde de önemli ölçüde yeniden üretildiği belirtilmelidir.

Şekil 5: Zaman Gazetesi'nde Avrupa Birliği Haberleri (<http://www.zaman.com.tr>)

Örneğin, siyasal iktidarın toplum mühendisliği adına öne çıkarttığı alkol yasaklarının, yine Zaman Gazetesi'ndeki haberleştirilme biçimi tam da siyasal iktidarın maskelenmesi ve AB'nin bir iç politika aktörü olarak konumlanmasını hedeflediği zaten gözlenmektedir. Buna rağmen, Avrupa Birliği'nin hangi üyesi ya da üye adayının insan hakları ihlalinde dünya ikincisi olduğu, merkezi sınırlardaki yozlaşma süreçlerinin hangi ülkede egemen bir pratiğe dönüştüğü, gizli tanıklarla kurulan mahkemelerin toplumun geniş kesimlerinin hukuk güvencesinden uzaklaştırılmış bir yaşamı hangi ülkede kurduğu tam da söz konusu haberler içerisinde yok sayılmaktadır.

Haber ve Eğlence: Avrupa Birliği Haberlerinde Sansasyonel Habercilik ve Haberin Uydurulması

Türkiye'de medya gruplarının sermaye fraksiyonları ile iç-içe geçmiş yapısı bir yandan kamuoyunun manipülasyonuna dayalı bir habercilik pratiğini öne çıkartırken öte yandan tam da çoğulcu ve çok sesli yapının engellenmesi adına bir yandan da içi boş göstergelerden oluşan sözde bir eğlence biçiminin başat olduğu habercilik pratiğini giderek daha da vurgulamaktadır. Gerçekte toplumsal bağlamından kopartılmış ve kişiselleştirilmiş haber öyküleri tam da böylesi bir habercilik

pratiğinin oluşmasında oldukça etkili olmaktadır. Türkiye’de medyanın bu bağlamda yeniden değerlendirilmesi ve tam da bu bağlamda yaşanan dönüşüm, Türkiye’de medyanın çoğulcu demokrasi bağlamında oluşturduğu engelin de giderek seçilebileceği alanı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği Kopenhag Kriterleri anlamlı bir örnek oluşturmaktadır. 2000’li yılların hemen başından itibaren Kopenhag Kriterleri’nin Kürt sorunu ve siyasal İslam’ın yükselişi bağlamında ele alınması karşısında azınlıkların, cinsel tercihlerin ve kimliklerin hatta sağlığa aykırı tüketilen gıdaların eğlence formatı ile sunulan, gerçekte ikincil kılındığı için giderek yok sayılan, habercilik için anlamlı bir “motivasyon” sağladığı gözlenmektedir. Mine Gencil Bek’in (2009:246) isabetle belirttiği gibi Türkiye’de gazeteler gittikçe daha “sansasyonel” bir şekilde ulusal kültürle ilgilenmekte, (işkembe-kokoreç-döner örneklerinde görüldüğü gibi) ya da haber öyküleri yaratmaktadır. Üstelik bu eğilim yalnızca bireysel olarak gazetecilerin sınırlı bir etik ihlali olarak değil tam aksine medya endüstrisinin mevcut durumunun egemenleştirilen bir yansımasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, anlamlı olarak gerçekleştirildiğinde mizahın da anlamlı bir çerçeve oluşturduğu belirtilmelidir.

Şekil 6 : Gazetelerde Haber-Eğlence (<http://www.turkiye-ab.blogspot.com>)

Örneğin blogspot sitesinde yayınlanan karikatürde, Tayyip Erdoğan’ın “ha Avrupa Birliği ha Arap Birliği ikisi de AB değil mi?” sözleri ile üretilen karikatür gerçekte Türkiye’nin giderek Avrupa Birliği ve değerlerinden uzaklaştırılarak Arap Birliği’ne yakınlaştırılması tam da söz konusu anlamlı gösterge olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak, Türkiye’de gazetelerin tam aksine bir çizgi izledikleri hatta o denli ki gittikçe karikatürlerde dahi, üstelik hiç de öyle olmadığı gibi, bireysel başarının altını çizdikleri gözlenmektedir. Buna ilişkin örnekler satış sürecinin ardından Sabah Gazetesi ve A TV televizyonundan gelmektedir. Eşi AKP milletvekili olan Salih Memecan; “Bizim City” isimli karikatürlerinde Tayyip Erdoğan’ın, çoğu kez vatandaşa gösterdiği, asabi tavrını konu edinmekte ve sözde bir kararlılık tablosu oluşturmaktadır.

Şekil 7: Türkiye ve Avrupa Birliği Haberlerinde Eğlence (Bizimcity)

Buna rağmen Avrupalı liderlerle, her ne kadar söz konusu dostluğu ilerletebilecek en azından bir yabancı dil olmak üzere araçlarına sahip olmaksızın, dost olduğu iddia edilen Erdoğan'ın, Avrupa mediasındaki yansıtılma biçimi en azından “sabrımı taşırmayın” noktasının oldukça uzağındadır. Örneğin “*The Economist*” 25 Şubat 2012 tarihinde, yukarıdaki karikatürden yalnızca iki gün sonra, Avrupa Birliği’nde yansıtmaya çalıştığı Türkiye tablosunun oldukça dışında yer aldığı ifadesi ile bir habere konu olması Avrupa’daki medya kuruluşlarında çizilen Erdoğan tablosu için oldukça anlamlıdır.

Şekil 8 : The Economist Dergisinde Erdoğan Karikatürü (The Economist, 25.02.2012)

Economist dergisinde yer alan habere göre, Türkiye ekonomisi her ne kadar ülke içerisinde aksi bir izlenim oluşturma gayretine karşı tam tersine bir dizi alanda başarısız olmuştur. Örneğin AKP döneminde Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca verdiği en yüksek cari açığa sahip olmuş, yüzlerce üniversite öğrencisi ve gazetecisi kendilerine atfedilen suçlamalar doğrultusunda hapishanelerde mahkûm edilmiş, Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından karara bağlanan davalar açısından dünya birincisi haline gelmiştir. Bununla birlikte habere göre, Erdoğan oldukça sorunlu bir dizi alanda daha mücadele etmek zorundadır. Bununla birlikte, karikatüre göre ringe sıkışmış ve gözü morarmış bir boksör olarak temsil edilmiş ve karşısında elinde kılıç taşıyan ve oldukça büyük bir gölgeye sahip rakibi bulunmaktadır. Bütün bu unsurlara rağmen gazete haberi tarafından, Türkiye’ye getirilen önemli bir diğer eleştiri ülkenin Avrupa Birliği hedefinden uzaklaştırılması ve gittikçe Amerika Birleşik Devletleri ve Ortadoğu ekseninde bir dış politika izlemesidir.

Türkiye’de ulusal medya gruplarının Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri boyunca haberin eğlenceye dönüştüğü bir diğer uğrak ise, hem Türkiye’nin hem de Avrupa Birliği’nin kendi içerisinde bir aile yapısı içerisinde ele alınmasıdır. Geleneksel toplumsal yapılar içerisinde ailenin bireye aidiyet sağlaması ve kolektif kimliğin biçimlendirilmesindeki rolü üzerinden bakıldığında Türkiye’de medya gruplarının, hem Türkiye hem de Avrupa Birliği’ni bir aile modeli içerisinde değerlendirmesi anlaşılabilir. Ancak bununla birlikte, Türkiye’de medyanın “aile” kavramı tercihlerinde Avrupa

Birliği'nin üye ülkelere ve siyasal tercihlere göre biçimlenebilen farklılıklarını gittikçe ikincil kılan bir yapısının bulunduğunu da belirlemek gerekmektedir. Gerçekten de, Avrupa Birliği'ni ve Türkiye'yi kendi içerisinde bir bütünlük olarak görme çabası giderek “biz” ve “onlar” arasındaki ayrışmanın da somutluk kazanmasına ve milliyetçi söylemin giderek egemen hale gelmesini belirleyen önemli bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Şekil 9: Türkiye’de Egemen Medya Pratiklerinde Aile Kavramı

AB ile İzdivaç isimli medya faresi internet sitesinde yayınlanan karikatürde; izdivaç programı sunucusu “eee, hadi ama kimse gelmiyor mu? Yine mi talibi yok Recep amcanın” der ancak paravanın diğer tarafında hiç kimse yoktur. Bununla birlikte, Avrupa Birliği bayrağı ile Türkiye Cumhuriyeti bayrağı oturma koltuklarının ardında yer alır. Bu durum gerçekte Türkiye'nin, Avrupa Birliği adaylığından beklentilerinin henüz karşılanmadığı (evlenmeye gelen talibin olmadığı) yönünde de tek parçalı ve farklılıkların görülmediği bir aile yapısının yansıtılmadığı yönünde de yorumlanabilir. Gerçekte, her ne kadar “Recep amca” beklese de Türkiye’de bir dizi alanda Avrupa bütünleşmesi üstelik çok daha erken tarihlerde tamamlanmıştır.

Türkiye’de bu çerçevede bir diğer belirlemenin, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihsel art alan ve bağlam bilgisinin haber söylemlerinde sunulmaması oluşturur. Gerçekten de haber söylemlerinde süre giden ilişkinin bir süreklilik içerisinde yansıtılmaması tam da habere dönüştürülecek olayların toplumsal bağlamından kopartılmasına yol açtığı ve hafızanın çok da anlamlı olarak konumlanmadığı belirtilmelidir. Bununla birlikte, Türkiye’de medyanın egemen pratikleri, en azından Avrupa’da küresel krizin hissedildiği 2008 yılından itibaren, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinde, Osmanlı döneminden kaynaklanan “hasta adam” ibaresinin yoğun olarak kullanıldığı belirtilmelidir. Avrupa Birliği üye ülkelerinin ise halen Türkiye ile ilişkilerin belirlenmesinde söz konusu Osmanlı dönemini yoğun olarak kullandıkları ve Türkiye'nin streotipleşirmesi adına işlevselleştirildiği gözlenmektedir.

Şekil 10: Avrupa Birliği Medyasında Türkiye (www.abblogspot.com).

Danimarka’da bir ulusal gazetede yer alan karikatür, Avrupa Kalesi’ne bir Türk’ün girmesinin, üstelik içeriden yükselen haydi gel çağrısına rağmen, halen oldukça zor olduğunu gündeme getirmektedir. Çünkü kalenin surları bir yana kırmızı halı döşenmiş yolun tam arkası bir hendekle çevrilmiştir. Haberin eğlence boyutları bir yana, Türkiye’nin 2000-2012 dönemindeki dış tanıtım harcamaları ve Dış İşleri Bakanlığı’nın 93 Büyükelçilik, 11 Daimi Temsilcilik ve 58 Başkonsolosluk olmak üzere toplam 162 misyonla temsil edilmesine ve Dış İşleri Bakanlığı’nın resmi internet sitesinde Atatürk’ün sözlerini çarpıtma pahasına kullandığı “Hattı diplomasi yoktur, sathı diplomasi vardır, o sath bütün dünyadır” sözlerine rağmen (www.mfa.gov.tr), halen kavuk, fes ve cüppe ile çizilen Türk imajı; Adalet ve Kalkınma Partisi’nin diplomasi anlayışının bu bağlamda da sorgulanmasını gerekli kılmaktadır. Öte yandan büyük önder Atatürk’ün; “yurtta sulh, cihanda sulh” sözünün bir komşu ülkedeki iç savaşa destek veren hükümet tarafından dış işleri bakanlığı internet sitesine yerleştirilmemesi çok da şaşırtıcı değildir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Türkiye Cumhuriyeti’nin 1959 yılından bu yana kimi dönemlerinde gergin, kimi dönemlerinde donmuş^{xi} ancak hiçbir zaman kopmamış ilişkilerinin 2000-2012 kesiti, Türkiye’nin Avrupa Birliği hedefinden gittikçe uzaklaşan yapısını görünür kılmıştır. Gerçekten de, “eksen değiştirme” söylemi altında giderek Orta Doğu coğrafyasına doğru genişleyen dış politikanın gelecek dönemlerdeki etkisi bugünden itibaren sorgulanmalıdır. Böylesi bir sorgulamanın önemi Reyhanlı’da gerçekleştirilen terör eyleminin ardından gittikçe daha da artmaktadır. Bununla birlikte; Türkiye’de Avrupa Birliği algısını, en azından haber kategorileri ekseninde tartışmak halen oldukça önemlidir. Çünkü Roland Ingelhart’ın (aktaran Yılmaz ve Erdoğan, 2012:15) geliştirdiği bilişsel hareketlilik kuramının belirlemiş olduğu gibi; sosyal hareketlilik, bireyleri kozmopolitan ağlara dâhil etme konusunda oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim ve kitle iletişim araçlarının kullanımının artışı ile sosyal hareketlilik arasında oldukça yakın bir bağ bulunmakta ve hem eğitimi hem de medya kullanım örüntülerini, Avrupalılaşma süreci için oldukça anlamlı kılmaktadır. Her ne kadar sonraki yıllarında, farklı istatistiksel yöntemler üzerinden bakıldığında değer açıklamalarını desteklemediği ve yöntemsel açıdan sorunlu olduğu yönünde bir dizi eleştiri ile karşılaşmasına rağmen bilişsel hareketlilik kuramının Avrupa Birliği’nin genişlemesine dair, nerede ise tüm, çalışmalar için önemli bir referans oluşturduğu gözlenmektedir. Bu

çalışma içerisinde ise, bilişsel hareketlilik kuramı çerçevesinde bir odak grup çalışmasının yapılması değil ancak Türkiye’de medyanın, Avrupa Birliği’ni hangi düzey ve eksenlerde temsil ettiği ve böylesi bir temsilin, Türkiye’de ulusal kimliğin nasıl görüldüğü bağlamındaki bir tartışmayı somutlaştırabilmesi için tartışma gündemine almıştır. Bununla birlikte, Türkiye’de medyanın egemen pratiklerinin henüz Avrupa Birliği algısını keskin bir “olumluluk” ya da “olumsuzluk” kategorileri dışında ele al(a)madığı belirtilmelidir.

Türkiye’de medyanın Avrupa Birliği haberlerinde daha da bir gözlendiği gibi, alan uzmanlarına sahip olmayan yapısı söz konusu keskinliğin artmasına yol açmaktadır. Öte yandan siyasal iktidarla ilişkilerin de yine söz konusu “keskinliği” izlediği bu yönüyle de oldukça sorunlu olduğu belirtilmelidir. Gerçekten de, çoğulcu ve çok sesli medya yapısının olmadığı, iktidarla ilişkilerin çoğu kez haber söylemlerini belirlediği ve daha da önemlisi medya gruplarının ardındaki sermaye ilişkilerinin henüz siyasal iktidarın belirlediği bir bölüşüm ve paylaşım düzeninden bağımsız olmadığı bir medya yapısı iletişim özgürlüğünü giderek açık bir biçimde tehdit etmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de medyanın Avrupa Birliği sürecini değerler üzerinden değil aksine, en azından küresel ekonomik kriz dönemine değin, küresel sermaye ile bütünleşmenin bir yolu olarak görmesi tam da böylesi bir durumu anlamlı ölçüde örneklendirmektedir. Öte yandan, Türkiye’de medyanın giderek siyasal iktidarla daha da bir bütünleşmiş yapısı ve iktidarla ilişkinin belirlediği habercilik pratiğinin daha genel bir düzeyde medyayı iktidar ilişkilerinin kalıtsal bir parçası haline dönüştürmektedir. Ancak demokratik bir iletişim düzeni ve iletişim özgürlüğünün anlamlı bir boyutu tam da habere ulaşma ve yayınlama hakkından kaynaklanır. Bununla birlikte, Türkiye’nin ifade ve düşünce özgürlüğü bağlamında yaşadığı geçmişteki sorunlu karnesi söz konusu zayıfların düzeltilmesi için bir şans bulamamış aksine yeni sorunlar eklenmiştir. Gerçekten de, Reyhanlı’da gerçekleştirilen saldırıların hemen ardından AKP’nin henüz olay yerini ziyaret etmeden ilk yaptığı eylem, Reyhanlı olayı ile ilgili yayın yasağının alınması ve Türkiye’de toplumun geniş kesimlerinin gerçekte ne oldu sorusuna yanıt bulamamasıdır. Üstelik Türkiye’de yaklaşık bir haftaya ulaşan yayın yasağının, en azından CNN International, BBC öncelikli olmak üzere yurt dışı yayınları dinleyebilen kesimlerin Türkiye’de medyadan öğrenemediklerini yabancı haber kaynaklarından elde edebilmesine yol açmış ve İçerde geniş kapsamlı AKP karşıtı propagandanın varlığından söz konusu kaynaklar üzerinden bilgi sahibi olduğu gözlenmiştir. Türkiye’de “ileri”, olduğu iddia edilen, demokrasinin sorunları tam da sıfatlarla tanımlanan bir demokrasi anlayışında bulunmaktadır. Türkiye’de iletişim sorunları üzerine çalışan ve kaygı duyan kesimlerin söz konusu dönem içerisinde sorgulamaları gereken özel bir durum tam da iktidarın söz konusu kararından kaynaklanmıştır. Oysaki çoğulcu ve çok sesli bir medya yapısı ve iletişim özgürlüğü Türkiye’de keskin bir destek ya da muhalefetin ötesinde medyanın giderek Türkiye demokrasisine anlamlı bir katkı sunabilmesini sağlayacaktır. Ancak Türkiye’de egemen medya ve iktidar ilişkileri içerisinde söz konusu demokrasinin genişlemesine katkı sunabilecek bir medya düzeninin oluşma potansiyelinin dahi yok edildiği belirtilmelidir.

Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin 2000-2012 kesiti bütün bu yönleri ile Türkiye demokrasisinin ve modernleşmesinin yeniden ancak bu kez farklı bir gözle değerlendirilmesi için anlamlı bir fırsat oluşturmuştur.

Kaynakça

- Açıkel, Fethi (2013). “Hegemonya’dan Oximoron’a AKP’nin Eğreti Bonapartizminin Sonu”. **Birikim**. Vol:288. 15-24.
- Akdoğan, Yalçın (2010). “Muhafazakar Demokrat Siyasal Kimliğin Önemi ve Siyasal İslamcılıktan Farkı”. Ak Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri. Der: Hakan Yavuz. İstanbul: Kitap Yayınevi. 59-97.
- Avcı, Gamze (2006). “Turkey’s EU Politics: Consolidating Democracy Through Enlargement”. Questioning EU Enlargement: Europe in Search of Identity içinde. Der: Helene Sjursen. London and New York: Routledge Press. 62-77.
- Bek, Mine Gencil (2009). “Medya ve Avrupa Birliği’nin Temsili: Türkiye’nin AB Adaylığının Basındaki Sunumunun Analizi”. Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi. Der: Çiler Dursun. Ankara: Elips Yayınevi. 225-259.
- Binark, Mutlu (2009). “Kosova’ya İnsani Yardım Operasyonu’nun Türk Gazetelerinde Sunumu ve Ulusal Söylenlerin Dolaşımı”. Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi. Der: Çiler Dursun. Ankara: Elips Yayınevi. 289-309.
- Bizimcity (22.02.2012). “Açın Kapıyı da Sabrımı Taşırmayın”. Bizimcity. Sabah Gazetesi. Shf:1
- Chacrabarty, Dipesh (2000). *Provencionalizing Europe: Postcolonial Thought and Historical Differences*. Princeton: Princeton University Press.
- Çarkoğlu, Ali (2003). “Conclusion”. *Turkish Studies*. Vol:4(1). 245-252.
- Dağı, İhsan D. (2010). “Adalet ve Kalkınma Partisi: Güvenlik ve Meşruiyet Arayışında Kimlik, Siyaset ve İnsan Hakları Söylemi”. Ak Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri. Der: Hakan Yavuz. İstanbul: Kitap Yayınevi. 121-141.
- Dawson, Andrew (2013). “Laiklik ve Türkiye’nin Kültürel Modernitesi: Türkiye’yi Avrupa’nın Belirlediği Kavramsal Mekana Yerleştirmek”. *Türkiye’nin Yeniden İnşası: Modernleşme, Demokratikleşme, Kimlik içinde*. Der: Fuat Keyman. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 35-49.
- Delanty, Gerard ve RUMFORD, Chris (2005). *Rethinking Europe: Social Theory and The Implications of Europeanization*. London and New York: Routledge Press.
- Duran, Burhanettin (2010). “AKP ve Dönüşümün Aracı Olarak Politika”. Ak Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri. Der: Hakan Yavuz. İstanbul: Kitap Yayınevi. 333-359.
- Durna, Tezcan (2009). “Köşe Yazılarında Avrupa Birliği Tartışmaları: Helsinki Zirvesi 1999. Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi. Der: Çiler Dursun. Ankara: Elips Yayınevi. 259-289.
- Featherstone, Mike (1995). *Undoing Culture: Globalization, Postmodernism and Identity*. London, Thosand Oaks and New York: Sage Publication.

- İçduygu, Ahmet (2013). “Türkiye’de Sivil Toplumun Anatomisi: Bir Dönüşüme Doğru”. Türkiye’nin Yeniden İnşası: Modernleşme, Demokratikleşme, Kimlik içinde. Der: Fuat Keyman. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 207-229.
- Jung, Dietrich ve PICCOLI, Wolfango (2004). Yol Ayrımında Türkiye. Çev: Berna Kurt. Ankara: Kitap Yayınevi.
- Kejanlıoğlu, Beybin ve TAŞ, Oğuzhan (2009). “Türk Basınında AB-Türkiye İlişkilerinin Sunumu: 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi”. Kültür ve İletişim. Vol:12(1). 39-64.
- Keyman, Fuat (2013). “Giriş”. Türkiye’nin Yeniden İnşası: Modernleşme, Demokratikleşme, Kimlik içinde. Der: Fuat Keyman. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 1-17.
- Laçiner, Ömer (2013). “Kürt Sorununa Çözüm Süreci: Fırtına Öncesi Sessizlik”. Birikim Vol:288. 3-8.
- Lorasdağı, Koyuncu Berrin (2013). “Türkiye’de Küreselleşme, Modernleşme ve Demokratikleşme: Fettullah Gülen Hareketi”. Türkiye’nin Yeniden İnşası: Modernleşme, Demokratikleşme, Kimlik içinde. Der: Fuat Keyman. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 149-173.
- Luizard, Pierre-Jean (2013). İslam Topraklarında Otoriter Rejimler. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Marangoly, George Rosemary (1996). The Politics of Home: Postcolonial Relocations and Twentieth Century Fiction. Chambridge, New York and Melbourn: Chambridge United Press.
- Morin, Aysel (2009). “Türk Ulusal Kimliğinin Mitik Değerleri: Nutuk’un Yakın Okuması”. Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti’nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili. Der: Gönül Pultar. Ankara: Odtü Yayıncılık. 87-105.
- Özman, Aylin ve Coşar, Simten (2013). “1980 Sonrasında Türkiye’de Merkez Siyaseti Yeniden Kavramsallaştırmak: Dönüşüm mü? Süreklilik mi?”. Türkiye’nin Yeniden İnşası: Modernleşme, Demokratikleşme, Kimlik içinde. Der: E. Fuat Keyman. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. 97-125.
- Pultar, Gönül (2009). “Giriş: Ulus İnşasından Kimlik Sorununa”. Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti’nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili. Der: Gönül Pultar. Ankara. Odtü Yayıncılık. 1-31.
- Radikal, 6 Kasım 2004.
- Tepe, Sultan (2010). “İslami Eğilimli Bir Parti Olarak Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Değişim Vaatleri, Çelişkileri ve Sınırları”. Ak Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri içinde. Der: Hakan Yavuz. İstanbul: Kitap Yayınları. 141-163.
- The Economist (25.02.2012). “Erdogan at Bay”.
- Yavuz, Hakan (2010). “Giriş: Türkiye’de İslami Hareketin Dönüşümünde Yeni Burjuvazi’nin Rolü”. Ak Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri. Der: Hakan Yavuz. İstanbul: Kitap Yayınevi. 7-30.
- <http://www.abgs.gov.tr>. “Türkiye Avrupa Birliği Müzakerelerinde Mevcut Durum). 19.05.2013.

<http://www.gerceksozcu.com.tr> (2013). “Amaç AIHM İle Uyumlu Bir Türkiye Yaratmak”. 22.05.2013.

<http://www.hurriyet.com.tr> (2012). “Avrupa’nın Reçetesi Bizde”. Hürriyet. 20.12.2012

<http://www.medyafaresi.com> (2013). “AB ile İzdivaç”. 28.05.2013.

<http://www.mfa.gov.tr> (30.04.2013). “Türk Vatandaşlarının Tabii Olduğu Vize Uygulamaları”.

<http://www.sabah.com.tr> (2012). “Bu Bir İlk: Kendi İlerleme Raporumuzu Kendimiz Yazıyoruz”. Sabah 20.12.2012

<http://www.turkiye-ab.blogspot.com> (2013). “Ha AB ha AB”.

<http://www.zaman.com.tr> (2013). “27 Avrupa Birliği Ülkesinin 21’inde Alkol Yasak”. 27.05.2013. Zaman

<http://www.zaman.com.tr> (2013). “AB, Jandarma ve Askeri Yargı Reformu İstiyor”. 27.05.2013. Zaman.

NOTLAR

ⁱ Bu çalışma içerisinde Avrupalılaştırma terimi, tek başına Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinin derinleşmesi ve genişlemesine dair bir çerçeve oluşturmak amacı ile kullanılmamıştır. Avrupalılaştırma teriminin her ne kadar böylesi bir boyutu bulunmasına rağmen, örneğin böylesi bir kavramsallaştırma için Fuat Keyman’ın (2013:13) sınırlı çalışması gibi örnekler okunabilir, bu çalışma içerisinde bir yönetim modeli olarak Avrupa Birliği’nin anlamını vurgulayabilme amacıyla kullanılmaktadır. Gerçekten de Gerard Delanty ve Chris Rumford’un (2005:18-20) anlamlı bir biçimde ayrıştırdığı ve belirlediği gibi Avrupalılaştırma henüz bir terim olarak dahi kendi içerisinde bir dizi alt alana ayrıştırılabilen bir kategori olarak öne çıkmaktadır. Alt alanlar sosyo-politik ve sosyo-kültürel bir Avrupalılaştırma projesini tanımlamaya yönelmektedir ve bu yönüyle, en azından, dört ana alt alana ayrıştırılabilir. Delanty ve Rumford’un belirlediği gibi Avrupalılaştırma üstelik hepsi de eş anlamlı olarak a) bir sosyal erişim olanağı olarak Avrupalılaştırma: Avrupa uluslarının giderek daha da birbiri içine geçmesini, karışmasını, ifade eder. Turizm olanakları, kültürel kimliklerin birbiri ile etkileşimi, eğitim olanaklarının çoğullaşması ve Avrupa içerisinde merkezileşmesi, kültürel karşılaşmalar Avrupa kimliğinin giderek melezleşen ve kozmopolitleşen yapısı ve doğasını belirleyebilmektedir. Bu bağlamda Avrupa kimliğine yönelen ortak “düşmanların” belirlenebilmesini sağlar. b) küreselleşme ve Birlik siyasetleri içerisinde belirlenen ulus devletlerin dönüşümü olarak Avrupalılaştırma; ortak bir yönetim boyutu olarak düşünülmektedir ve bu yönüyle ülkelerin giderek ortak bir yönetim alanı kurmalarını sağlar. c) söylemsel ve sosyo-bilişsel Avrupalılaştırma deneyimi, süre giden kozmopolitleşen bir söylemsel ve sosyo bilişsel alanların kurulmasını ve farklılıkların birbirini anlamasını sağlar. Bu yönüyle Delanty ve Rumford (2005:20) söz konusu Avrupalılaştırma sürecinin, ulusun dönüşümü ve düşünülmesinin de giderek “hayali cemaat” gibi içeriği oldukça güç doldurulabilecek olan alanlardan çıkarak, karmaşıklaşan bir toplumsal yapı ve ulusun kurulduğu anlar ve uğraklar olarak kurulduğunu belirtir. Avrupalılaştırmanın düşünülebileceği son uğrak ise d) modernitenin yeniden dönüşümü olarak Avrupalılaştırma. Bu son uğrak, modernliğin oluşumunu ulus devlet inşası ve sanayileşme süreçlerinden kopartarak, küreselleşme çerçevesinde okunabilecek olan küreselleşme üst başlığı altında tüketim ve iletişim olanakları bağlamında bir kozmopolit yapının kurulmasına işaret eder. Bütün bu ayrıştırmalardan yola çıkıldığında, Avrupalılaştırma sürecinin ortak politika ve yönetim alanlarının kurulması, ortak bir kimlik ve aidiyetin oluşturulması, egemenliğin ulus devlet olmaktan çıkarak ulus üstü kuruluşlara devredilmesi ve modernleşmenin kriz içerisinde olduğu ileri sürülen boyutlarının giderek ulus devlet sınırlarından ulus aşırı örgütlenmeler içerisinde ele alınması gerektiğinin altını çizer. Türkiye’de Avrupalılaştırmanın, süre giden tartışmalar içerisinde ele almadığı boyutlarını tam da söz konusu alt alanların sunduğu gözlenmektedir. 3 Ekim 2005 tarihinden bu yana üye devlet statüsü üzerinden müzakere sürecini sürdüren Türkiye’nin, üstelik böylesi bir statüye rağmen o güne değin vize uygulaması ile karşılaşmadığı Birlik üyesi ülkelerden vize uygulaması süreci ile karşılaşması ya da Avrupa Birliği ile hangi alanlarda ortak bir politika alanı oluşturduğu oldukça şüphelidir. O kadar ki, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidara taşındığı 2002 yılına değin Türkiye’nin açmış olduğu 4 fasıla rağmen AKP’nin iktidara geldiği dönemden bu yana söz konusu fasılların kapatılmadığı ve halen açılması gereken 13 fasılın ise 2005 yılından bu güne uzanan sekiz yıllık sürece rağmen açılmamış olduğu düşünüldüğünde Türkiye için, en azından 2002-2013 yıllarına değin bir Avrupalılaştırma süreci izlenmediği söylenebilir.

ⁱⁱ Çalışma içerisindeki medya grupları, diğer unsurlar ve eleştiriler, en azından bir süre için, ayrı tutulmak üzere Türkiye’de ulusal medya gruplarının yaygın olarak temsil edilebilmesi adına ele alınmıştır. Gerçekten de, Türkiye’nin yakın dönemi içerisinde deneyim edildiği Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerine rağmen söz konusu medya gruplarının mülkiyet yapısı ve kontrol ilişkilerinin süreklilik edindiği gözlenir. Çalışmada yer alan Ciner Grubu ise, ekonomik krizlerin ardından Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu tarafından, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilen Sabah ve A TV televizyonlarının kiracısı olarak kalmış, bu tarihten sonra ise çıkan uyuşmazlıklar üzerine 2007 yılında Ciner Medya Grubu’nu oluşturmuştur. Sabah ve A TV ise, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından 2008 yılında satışa çıkarılmıştır. Bu tarihte ise, medya gruplarının önemli bir bölümü için Başbakan T. Erdoğan’ın damadının yönetici olarak çalıştığı Türkuaz Grubu’nun denetimine verilmesi ile söz konusu satış sürecinin Vakıfbank ve Halkbank olmak üzere kamu bankaları tarafından gerçekleştirilmiş olması yönü ile eleştirilmiştir.

ⁱⁱⁱ Her ne kadar Fuat Keyman, 1950 tarihinde Demokrat Parti’nin Türkiye içi siyasa mücadelesine bir aktör olarak katılmasını demokratikleşme olarak değerlendirmesine rağmen, çoğulculuk ve çoğunluğun aynı süreci işaret ettiği anlamlı bir tartışma eksenini oluşturur. Gerçekten de, liberal demokrasiler içerisinde oy çoğunluğunun demokratikleşme olarak ele alındığına dair bir literatür bulunmaktadır. Ancak söz konusu çoğunluğun demokratikleşme için bir nedensellik oluşturup oluşturmadığı sorgulanmalıdır.

^v Bununla birlikte; bu çalışmanın amacı, Türkiye’nin yakın geleceği için bir tahmin yapmak değildir. Ancak, bu doğrultuda anlamlı bir satır arasının 2013 yılının bahar aylarından itibaren açıldığı ve Türkiye modernleşmesi ile toplumsal oluşumuna dair bir dizi çıkarımın yapılabileceği alanı oluşturduğu görülür. Türkiye’de yeni bir Anayasa hazırlık sürecinin başladığı 2012 yılı sonundan itibaren bir dizi gelişmenin tam da ülkede izlenen modernleşme ve toplumsal oluşumu adına üstelik kimi kez kaygı uyandırabilecek olan bir dizi gelişmeyi sunduğu belirtilmelidir. Yeni bir Anayasa hazırlığının ara satırlarına gizlenmiş olan ve tek adam diktatörlüğünün hazırlanmasına olanak tanıdığı doğrultusunda eleştirilen başkanlık sistemi tartışmaları söz konusu kaygıyı anlamlı bir biçimde doldurmaktadır. Bu çalışmanın yazıldığı dönemde içeriği ve yol haritası belirgin olmayan ancak Adalet Kalkınma Partisi, Barış ve Demokrasi Partisi ile Kürt Sorununu silahlı bir mücadele üzerinde merkezileştiren PKK yaklaşımını gündeme getiren “demokratik açılım süreci” tam da söz konusu kaygının içeriğini belirleyebilen bir gündem oluşturmuştur. O denli ki, Ömer Laçiner’in (2013:3) isabetli bir biçimde belirttiği gibi “21 Mart 2013 tarihindeki Nevroz’dan itibaren hiç tereddüt etmeden söylenebilecek olan, “Mart 2013’den genel seçimlerin yapılacağı 2015 tarihine kadar ilk etabı yaşanacak olan süreç, Cumhuriyet tarihinin belki de en hassas eşiği olacak, bu etabın manzarası ise Türkiye’nin 21. yüzyıl tarihinin yönünü belirleyecek ölçüde hayati bir veri sayılacaktır”. Bununla birlikte, bu makalenin yazıldığı süreç içerisinde her ne kadar safları belirginleşse de tam bir belirsizliğin egemen olduğu bir dönemin başladığı söylenmelidir. Gerçekten de, söz konusu sürecin birinci derecede aktörü olan R.T Erdoğan ve A. Öcalan dışındaki tüm aktörlerinin ilk şikayet noktası çözümün ve sürecinin belirsizliklerle dolu olmasıdır. Erdoğan ve Öcalan’ın yakınlaştığı düşünülebilecek olan çizgisi ve çizginin belirginleşmekten uzaklaşması yalnızca temsil gücüne sahip olmayan kesimler için değil aksine Erdoğan ve Öcalan’ın temsil ettiği güçler için de geçerlidir. Ancak Erdoğan ve Öcalan çizgisinin yaklaşması her birinin temsil ettiği daha geniş bir iktidar ve ideoloji sorunu içerisinde anlaşılabilir. Gerçekten de, Laçiner’in belirlediği gibi ortak bir cephe içerisinde düzenlenen güç ilişkisi boyunca, hem AKP hem de BDP ve PKK cephesi liderlerinin kişiliğinde ve temsil ettiği ideoloji ekseninde etkisini gösteren boyutları söz konusu unsurlar arasındaki uzlaşmayı sağlamaktadır. O denli ki, uzlaşma ufku Türkiye sınırlarında bitmeyen şimdilik Misak-ı Milli denilerek son Osmanlı hududuna gönderme yönü de bulunan bir alan hedefi üzerinden sağlamış görünmektedir. Misak-ı Milli sınırları üzerinden tanımlanan ve uzlaşma kurulan alan bir yandan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin yeni Osmanlılık olarak belirlenen dış politika stratejisi ile PKK çizgisinin önerdiği konfederalizm yaklaşımının örtüşmesini de göstermektedir. Öte yandan, demokratik açılım sürecinin tarafları içerisinde güvenin nasıl sağlanacağı ve çoğu örneğinde gözlemediği gibi ortak niteliğini Adalet ve Kalkınma Partisi yandaşlığının oluşturduğu akıl siyasetinin nasıl işleyeceği önemli bir diğer soru dizisini oluşturmaktadır. Gerçekten de, bu çalışmanın yazıldığı dönem içerisindeki haber bültenlerine yansıdığı kadarı ile akıl insan grubunun ziyaretleri yalnızca Güney Doğu Anadolu bölgesinde önemli bir tepki oluşturmamış ancak diğer bölgelerdeki tepkileri; tartışma, kavga ve hatta toplantıların yapıldığı alanlardan kovulmalarına doğru genişleyen ifadelerde bulmuştur. Taraflar arasındaki güvenin tesis edilebilmesi ise bir diğer anlamlı sorun olarak durmaktadır. Gerçekten de, Türkiye Cumhuriyeti’ni ve toplumsal oluşumunu bir arada tutma sorunu giderek daha da bir önemli hale gelmektedir. Toplumsal yapıyı bir arada tutacak harcın Türkiye Cumhuriyeti ve ortak vatan söyleminden çıkan ve giderek ümmet zihniyetini yeniden güçlendiren gelişmelere doğru ilerlemektedir. O kadar ki, valilikler, üniversiteler gibi ülkenin bütünlüğünü temsil eden kurumlardan Türkiye Cumhuriyeti ibaresinin kaldırılması, ancak gösterilen tepkiler nedeni ile yeniden konulması, sürecin işaret ettikleri ve

ilerleme biçimi gerçekte bir güvensizliği düşündürecek örnekleri sunmaktadır. Bununla birlikte, Fethi Açıkel'in (2013:18) belirttiği gibi, 12 Eylül 2010 tarihindeki Referandum sürecinden bu yana Adalet ve Kalkınma Partisi'nin "zig zaglı" politikası giderek çift karakterli, çift kutuplu ve çift söylemli yeni bir siyasa paradigmasının inşa edilmesine yol açmaktadır. Böylesi bir siyaset, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin birbirinden anlamlı ölçüde zıt ve hatta çatışmalı söylemler arasında tereddüt dahi uyandırmadan hızlı geçişler yapabilmesinde, politik söylemlerini hızlı bir biçimde kurabilme ve aynı hızla ortadan kaldırabilmesinde ancak giderek öngörülebilirliğini ve tutarlılığını aynı hızda kaybetmesine, eklemsizleşmesine, rağmen bir yandan da siyasa alanını "esnaf zihniyeti" ve "pragmatizmi" içerisinde massedebilmesinde başarı aramaktadır. Gerçekten de, iktidara geldiği 2002 yılından 2013 yılına, başkanlık olasılığına kadar, PKK eylemlerine karşı girişilen askeri operasyonlara, bastırma politikasına duyulur hiçbir itirazı olmayan, iktidarının ilk beş yılında sözü edilebilir hiçbir adım atmayan, ardından başlattığı açılım projelerinin aldığı tepkiler üzerine hızla açılımdan vazgeçebilen hatta 2007 yılında, Abdullah Öcalan'ı asmamakla hayıflanılan Adalet ve Kalkınma Partisi ve R.T Erdoğan'ın tutumlarının nasıl bir güven tesis edebileceği ise sürecin bir diğer boyutunu oluşturmaktadır (Laçiner, 2013:6, Açıkel, 2013:18). Ancak, Türkiye modernleşmesini ve toplumsal oluşumunu başka bir düzeyde, Avrupa Birliği ilişkileri ekseninde değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma içerisinde, hem demokratik açılım sürecinin henüz yeterince olgunlaşmaması hem de söz konusu sürecin değerlendirilmesini, sürecin değerlendirilmesini gerekli ve anlamlı bulan diğer çalışmalara bırakmayı uygun görmektedir.

^{vi} Sadullah Ergin, Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili Muharrem İnce'nin konu ile ilgili soru önermesine sözlü olarak değil yazılı olarak verdiği cevabında, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı boyunca Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne intikal eden 2404 mahkeme ile dünya birincisi olduğunu yapılan düzenlemelerin ise Türkiye'yi ancak Rusya'nın ardından ikinciliğe düşürdüğünü belirtmektedir. Bununla birlikte, söz konusu yazılı açıklama boyunca, Türkiye'nin henüz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından belirlenen sınırların oldukça gerisinde olduğu Ergin tarafından da iddia edilmektedir (<http://www.gerceksozcu.com.tr>).

^{vii} Oysa ki, söz konusu fasılların Türkiye'de hem demokrasi hem de yaşam standartlarına olan kazanımları dikkate alındığında söz konusu düzenlemelerin iç politika alanında karşılığının olmasının gerekliliği, en azından bu çalışmanın yazarı için, düşünülmeliydi. Örneğin yolsuzluğun önlenmesinde anlamlı bir katkı sunabilecek olan Mali Kontrol düzenlemelerinin ya da Güvenilir Gıda, Bitki ve Hayvan Sağlığı ile Bilgi Toplumu kazanımlarından Türkiye'nin bir bütün olarak yararlanabilmesi iç politika düzenlemesi halinde yerine getirilebilirdi. Bununla birlikte, en azından Bilgi Toplumu adına yapılan düzenlemenin yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde merkezi bulunan bir şirkete yaptırıldığı ve 2010 hedeflerine dahi ulaşılmadığı belirtilmelidir.

^{viii} Aslında gerçek ismi, Şanghay İşbirliği Örgütü olan söz konusu oluşumun temelleri 8 Eylül 1992 tarihinde Bağımsız Rusya Federasyonu'nun Minsk Şehri'nde gerçekleştirilen toplantıda Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan'ın Dış İşleri Bakan Yardımcıları toplantısına dayanmaktadır. 26 Nisan 1996 tarihinde ise, Çin Halk Cumhuriyetleri'nin Şanghay Kenti'nin toplantıya ev sahipliği yapmasının ardından oluşum Şanghay Beşlisi olarak tanınmıştır. Özbekistan'ın katılımının ardından üye sayısı 6 ülkeye çıkan İşbirliği Örgütü, Avrupa Birliği'nin yerine ikamet edilebilecek ya da karşılığını oluşturabilecek bir zemin oluşturmamaktadır. Türkiye'nin çıkarları gereği ilgilenmesi gereken oluşum yine söz konusu çerçevede içerisinde değerlendirilmelidir. Bununla birlikte söz konusu teklif, Türkiye'nin Nato üyeliği söz konusu olduğunda gündeme getirildiği hızla geri çekilmiştir.

^{ix} Ziyaretin önemli bir ayrıntısı Erdoğan'ın eşine hediye edilen "Bir Diktatörün Psikolojisi" isimli kitapta bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin siyaset bilimleri alanında dünya literatürüne girmiş olan sayısız eserine rağmen söz konusu eserin henüz isminden itibaren işaret ettikleri dış siyasetini bir başarı ölçütü eşliğinde oluşturan Adalet ve Kalkınma Partisi adına dikkat çekmelidir. O kadar ki Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ı "diktatör" olmakla itham eden Başbakan Erdoğan'ın söz konusu kitabı tercümanları aracılığı ile okuyup okumayacağı söz konusu dönemde kamuoyunun dikkatini çekmiştir.

^x Bu çalışma içerisinde, 2000-2012 kesitinin değerlendirilmesi amacıyla söz konusu medya gruplarının haber ve köşe yazıları ele alınmıştır. Avrupa Birliği ve Türkiye anahtar kelimelerinin kullanıldığı araştırma boyunca öne çıkan haber metinleri çalışmaya dâhil edilmiştir. Bununla birlikte medya gruplarının yalnızca haberleri değil eş anlamlı olarak köşe yazılarının da bir bütün olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın ele aldığı medya gruplarının televizyon haberleri ise, Radyo Televizyon Üst Kurumu Kamuoyu Araştırma Dairesi'nin arşivinden yararlanılarak çalışma içerisine dâhil edilmiştir.

^{xi} Türkiye'nin Avrupa Birliği ilişkilerindeki söz konusu donmuş yapı, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği dönem başkanlığını üstlendiği dönemde somutlaşmaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının eleştirdiği Rum Yönetimi'nin tam da söz konusu dönem içerisinde Dış İşleri Bakanı olan Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan'ın yanlış politikalarının sonucunda Avrupa Birliği'ne üye olduğu belirtilmelidir. Gönül Pultar'ın (2009:7) belirlediği gibi, Erdoğan Hükümeti 1960 yılında Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde kurulan ve garantörlük ilkesine göre üç devletin izni olmadan herhangi bir uluslar arası ilişkiye giremeyecek olan Rum

Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne üye oluşunda koşulların yerine getirilmeyişini sadece izlemiştir. Bununla birlikte, Avrupa Birliği Bakanlığı müzakerelerin yerine getirilmeme nedeni olarak halen Rum Yönetimi'nin etkisini şikâyet konusu haline getirmektedir.